

"ในสังคมที่ถูกรุนแรงถึงตายตัดผ่าน
ห้วงความทรงจำบาดแผลไว้ในความสัมพันธ์ร้าวลึก
ต้องการใครสักคนสร้าง 'สะพาน' หอดมาฟื้นฟู
เยียวยาบาดแผล ควบคู่กับการ เล่างานความทรงจำ
ร่วมเพื่อให้เราเท่าทัน ฝ่าระวิ้ง และ ป้องกันอย่าให้ใคร
มาบั่นทอนสายสัมพันธ์ที่เรากำลังถักสานขึ้นมาใหม่"

โครงการเพื่อนรักต่างศาสนา :

ผู้นำกับการถักทอสันติภาพและความปรองดองในสังคมไทย

INTERFAITH BUDDY : LEADERS FOR WEAVING PEACE AND RECONCILIATION IN THAILAND

मितुदोलुकी फासिलितसि अन्तुक् फ़मोलिहन् फ़र्सलिसिहन् दाल्म मिशरक़्

ผู้สนับสนุนโครงการ

มหาวิทยาลัยมหิดล
มัญจาคีรี

ออกแบบปกโดย นายหัตถพงศ์ รัตนพันธ์

เพื่อนรักต่างศาสนา

สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหิดล

สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหิดล

เพื่อนรักต่างศาสนา:

ผู้นำกับการถักทอสันติภาพและ
ความปรองดองในสังคมไทย

INTERFAITH BUDDY : LEADERS FOR WEAVING PEACE AND RECONCILIATION IN THAILAND

मितुदोलुकी फासिलितसि अन्तुक् फ़मोलिहन् फ़र्सलिसिहन् दाल्म मिशरक़्

พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์ ชาญชัย ชัยสุขโกศล
กฤษณ์หมัดนุร กุโนะ ชาริต้า ประสิทธิ์หิมะ

รายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 3

เพื่อนรักต่างศาสนา:

ผู้นำกับการถกทอสันติภาพและความปรองดองในสังคมไทย

พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์ ชาญชัย ชัยสุขโกศล

จาริตา ประสิทธิ์หิมะ ภูมิอำมหัดนุร กุโนะ

เลขประจำหนังสือสากล: ISBN: 978-616-586-696-5

พิมพ์ครั้งที่ 1 2564

จำนวนพิมพ์ 200 เล่ม

ออกแบบปก: ทัดพงศ์ รัตนพันธ์

มหาวิทยาลัยมหิดล
Mahidol University
Wisdom of the Land

ทุนสนับสนุนจาก มหาวิทยาลัยมหิดล 2563 โครงการขับเคลื่อนนโยบายชั้นนำสังคม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์ หัวหน้าโครงการ

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

รายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 3 เพื่อนรักต่างศาสนา: ผู้นำกับการถกทอสันติภาพและ
ความปรองดองในสังคมไทย—นครปฐม : สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหิดล , 2564.

70 หน้า

303.69

ISBN: 978-616-586-696-5

จัดทำโดย: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์

สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล

999 อาคารปัญญาพิพัฒน์ ศาลาฯ นครปฐม 73170 โทร.02-4410813-5

www.ihrp.mahidol.ac.th

พิมพ์ที่:

อิมเพรสส์พรีนตติ้ง 51/75 ซอยวิภาวดี 66 แขวงตลาดบางเขน เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ

10220 โทร. 094-446-5255 <http://www.facebook.com/impressst>

คำนำ

รายงานความก้าวหน้าฉบับนี้เป็นผลมาจากการทำงานภาคสนามและการจัดกระบวนการสานเสวนาในพื้นที่จังหวัดยะลา ซึ่งเป็นกิจกรรมในโครงการ เพื่อนรักต่างศาสนา: ผู้นำกับการถักทอสันติภาพและความปรองดองในสังคมไทย ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยมหิดล ในโครงการขับเคลื่อนนโยบายชั้นนำสังคม ปีงบประมาณ 2563

คณะทำงานขอบคุณมหาวิทยาลัยมหิดลที่เห็นบทบาทความสำคัญของมหาวิทยาลัยกับการรับใช้สังคมด้วยองค์ความรู้ที่ผ่านการค้นคว้าวิจัยและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์จริงในพื้นที่ ด้านหนึ่งเป็นการคืนความรู้สู่สังคม อีกด้านหนึ่งเป็นการขยายขยายต่อยอดและสร้างการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีมีคุณประโยชน์แก่สังคม โดยเฉพาะในด้านการสร้างสุขภาวะสันติภาพและความเป็นธรรมในโครงการนี้ ขณะเดียวกันก็ต้องขอขอบคุณไปยังผู้เข้าร่วมโครงการทุกท่านที่ให้ความสนใจและเห็นคุณค่าในงานของมหาวิทยาลัย

หนังสือเล่มเล็กนี้ คณะทำงานรวบรวมและผนวกเข้ากับองค์ความรู้สังเคราะห์ที่ถอดมาเป็นรายงานนำเสนอสู่มือท่านด้วยหวังว่าจะเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนถักทอสันติภาพและความปรองดองจากระดับชุมชนซึ่งหากขยายเครือข่ายและจำนวนให้มากขึ้นก็จะผนึกโยงใยเป็นสายสัมพันธ์ที่จะเหนียวรั้งและรองรับความท้าทายต่อสายสัมพันธ์ระหว่างกันที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต

พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์
หัวหน้าโครงการ

บทสรุปผู้บริหาร

รายงานเล่มนี้นำเสนอผลการดำเนินงานในโครงการ **เพื่อนรักต่างศาสนา: ผู้นำกับการถกข้อสันติภาพและความปรองดองในสังคมไทย** มีวัตถุประสงค์เพื่อนำงานวิจัยมาขับเคลื่อนนโยบายชั้นนำสังคมเพื่อสร้างสันติภาพและความปรองดองไทยโดยริเริ่มจากในพื้นที่ชายแดนใต้ และใช้กระบวนการทำงานภาคสนามควบคู่กับการจัดวงเสวนาสาธารณะปโตยเชิงลึกและถอดบทเรียนเป็นรายงาน

ในระยะที่ 3 การทำงานภายใต้กรอบคิดเรื่องการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งเชิงลึกเพื่อนำสู่สันติภาพและการปรองดองผ่านกลไกคนทำงานทางศาสนาและสุขภาพในพื้นที่จังหวัดยะลาซึ่งมีประวัติศาสตร์ความรุนแรงที่บั่นทอนความสัมพันธ์ระหว่างพุทธ-มุสลิมเป็นจำนวนมาก พบว่าสุขภาพกับสันติภาพและความปรองดองมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดต่อกันมากและเป็นกลไกหลักที่โยงใยผู้คนต่างศาสนา ชาติพันธุ์และวัฒนธรรมให้เข้ามาอยู่ร่วมกันได้ด้วยกันได้อย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย กล่าวอีกนัยหนึ่ง ประเด็นและคนทำงานด้านสุขภาพเป็นใบเบิกทางให้สันติภาพและความปรองดองเกิดขึ้นได้แม้ในสังคมที่เผชิญกับความขัดแย้งรุนแรงถึงตาย

มิติสุขภาพยังเปิดทางไปสู่การค้นหาวិธีการก้าวข้ามความขัดแย้งแตกแยกไปสู่การร้อยรึกถักทอความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นขึ้น เช่น ทำให้พบจิตวิญญาณของชุมชนที่เริ่มต้นจากมิตรภาพที่หยิบยื่นที่ดินสำหรับสร้างวัดและวัดตอบแทนด้วยการดูแลรักษาโรค “สะพานดำ” ที่เป็นพื้นที่ความทรงจำร่วมของพุทธ-มุสลิม ขณะที่ “โรงเรียน” “โรงพยาบาล” และ “กลุ่มออมทรัพย์” และ “สวนยาง” คือพื้นที่แห่งการสร้างปฏิสัมพันธ์และเรียนรู้วิถีชีวิตของกันและกันและการเป็น “เพื่อนรัก” ทำให้ไม่ว่าจะเกิดเหตุร้ายขึ้นกี่ครั้ง มิตรภาพและความผูกพันจะทำหน้าที่ยึดโยงกันไว้อย่างมั่นคง

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
บทสรุปผู้บริหาร	ข
สารบัญ	ค
ส่วนที่หนึ่ง กรอบแนวคิดในการทำงาน	1
1.1 ความขัดแย้ง สุขภาพ สันติภาพ	1
1.2 ว่าด้วยการแผ่ดูใยโยงอย่างระมัดระวัง	4
1.3 ขั้นตอนและพื้นที่การทำงาน	6
ส่วนที่สอง ว่าด้วยอดีตที่ทอดเนื่องอยู่เบื้องหน้า	17
2.1 ผลการทำงานในพื้นที่ยุโรป	20
2.2 ผลการทำงานในพื้นที่ลำพะยา	60
ส่วนที่สาม สรุปบทเรียน	66
3.1 จิตวิญญาณบ้านต้นมะไฟ “ยุโรป”	66
3.2 เส้นเยื่อสายใย “ลำพะยา” กับความทรงจำบาดแผล	67
3.3 เฝ้ารอการเติบโต	67
รายการอ้างอิง	68
ภาคผนวก	69

ส่วนที่หนึ่ง

กรอบแนวคิดในการทำงาน

1.1 ความขัดแย้ง สุขภาพ และสันติภาพ

MacQueen and Santa-Barbara (2000) กล่าวว่า สงครามและความขัดแย้งส่งผลกระทบโดยตรงต่อสุขภาพ ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงโดยตรงต่อร่างกายจากการยิง ระเบิด หรือการทำให้บาดเจ็บหรือเสียชีวิต นอกจากนี้ ยังทำให้ระบบเศรษฐกิจและระบบกลไกความสัมพันธ์ต่าง ๆ ทางสังคมเสียหาย ยิ่งกว่านั้น ยังส่งผลกระทบต่อระบบการดูแลสุขภาพของรัฐ และสังคมไปด้วยอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ จะเห็นได้ว่า สุขภาพและสันติภาพนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันโดยตรง และเกี่ยวพันกับบุคลากรทางการแพทย์และสุขภาพ ด้วยเหตุนี้ บุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขจึงมีบทบาทสำคัญในสนามความขัดแย้งและสงครามอย่างยิ่ง ไม่เพียงแต่ทำหน้าที่ทางด้านมนุษยธรรมในการดูแลรักษาพยาบาลผู้ได้รับบาดเจ็บทั้งทางกายภาพและทางใจ บุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขในหลายพื้นที่ยังมีบทบาทในการริเริ่มกระบวนการสร้างสันติภาพผ่านกลไกสำคัญที่เป็นคุณสมบัติพิเศษของบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข อย่างน้อย 5 ประการคือ

1. ความสามารถในการจัดการความขัดแย้งผ่านนโยบายการทูตเพื่อสุขภาพและการแพทย์
2. ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการทำงานเป็นกลุ่มโดยเฉพาะในช่วงเวลาวิกฤตที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ บุคลากรทางการแพทย์

และสาธารณสุขจะได้รับการสนับสนุนให้มีอำนาจมากในการตัดสินใจและสามารถทำงานได้อย่างอิสระเพราะเป็นเหตุผลเกี่ยวกับสุขภาพและความเจ็บป่วยหรือความเป็นความตายของผู้คน

3. บุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขมีความสามารถในการเชื่อมโยงความแตกต่างหลากหลายข้ามชาติพันธุ์ ชนชั้น ศาสนา หรือการแบ่งแยกด้วยมิติใด ๆ ก็ตาม ดังนั้น บุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขจึงมีโอกาสมากที่จะทำงานด้านการฟื้นฟูความสัมพันธ์ผ่านกลไก วิธีการและงานด้านสุขภาพ การรักษาและการฟื้นฟูเยียวยา
4. มีความชอบธรรมทางกฎหมาย ประสิทธิภาพ และความเชี่ยวชาญชำนาญที่ได้รับจากการดูแลสุขภาพ
5. เป็นอาชีพที่สามารถใช้ความเคร่งครัดในเรื่องจรรยาบรรณวิชาชีพเพื่อการดูแลรักษาสุขภาพและความเจ็บป่วยโดยไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นศัตรูหรือใครก็ตามขึ้นมาเป็นข้ออ้างเพื่อหยุดยั้งนโยบายสะสมอาวุธหรือทำสงครามภายใต้กฎหมายมนุษยธรรมสากล

มีกรณีตัวอย่างหลายกรณีที่มีการริเริ่มทางการแพทย์และสาธารณสุขในหลายพื้นที่ความขัดแย้งรุนแรงที่ประสบความสำเร็จในการหยุดยั้งความขัดแย้งและสงครามการใช้อาวุธมาแล้วในหลายพื้นที่ เช่น กลางทศวรรษ 1980 ยูนิเซฟและศาสนจักรคาทอลิกและองค์กรต่าง ๆ ในประเทศเอลซัลวาดอร์ซึ่งมีสงครามกลางเมืองและการสู้รบกันอย่างยาวนาน พวกเขาพยายามที่จะเจรจาต่อรองกับรัฐบาลและฝ่ายที่สู้รบกันโดยใช้ข้ออ้างเพื่อสุขภาพของเด็กๆ และเพื่อให้บุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขสามารถ

ทำงานได้อย่างปลอดภัย การเจรจาต่อรองมีขึ้นเพื่อให้มีช่วงเวลาหยุดยั้ง เพื่อให้เด็ก ๆ ได้ไปรับวัคซีนปีละ 3 วันตั้งแต่ปี 1985 – 1992 ซึ่งการริเริ่มนั้นได้นำมาสู่กระบวนการสันติภาพที่ท้ายสุดมีการลงนามกันในปี 1992 ซึ่งมีผลให้เด็ก ๆ จำนวน 300,000 คนได้มีโอกาสรับวัคซีนที่จำเป็นสำหรับการป้องกันโปลิโอ เป็นต้น (MacQueen & Santa-Barbara, 2000: 294)

ในฟิลิปปินส์ กลุ่มการแพทย์ได้รวมตัวกับนักฟิสิกส์ ทนตแพทย์ พวกนักพัฒนาชุมชน นางพยาบาลและบรรดานักเรียนแพทย์เพื่อออกเดินทางเป็นทีมเล็กๆ ไปในพื้นที่ห่างไกลเพื่อไปให้บริการดูแลรักษาสุขภาพให้กับประชาชนที่หนีสงครามและการสู้รบกลายเป็นคนไร้บ้าน และการริเริ่มนั้นก็นำมาสู่การขับเคลื่อนงานด้านสิทธิมนุษยชน และการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสันติภาพและความเป็นธรรมสำหรับผู้คนเหล่านั้นในเวลาต่อมา (MacQueen & Santa-Barbara, 2000: 295)

อีกตัวอย่างหนึ่งที่สำคัญ คือ การริเริ่มจากการแพทย์และสาธารณสุขเพื่อสร้างสุขภาวะที่ดี และความปรองดอง เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในสังคมที่เผชิญกับความขัดแย้งรุนแรงเช่นใน โครเอเชีย โดยการทำงานเพื่อการเยียวยาทางสังคม ด้วยโครเอเชียเป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีปัญหาความขัดแย้งแบ่งแยกอย่างรุนแรงทางชาติพันธุ์ และความรุนแรงนั้นยืดเยื้อ ซึ่งส่งผลให้ทั้งสังคมมีปัญหาสุขภาพทางจิตจากความเครียด ความกลัว ความเจ็บปวดจากการสูญเสียสมาชิกในครอบครัว ความโกรธ การไม่ไว้วางใจกันทางสังคม ความรู้สึกไม่มั่นคงทางจิตใจ และโรคทางสุขภาพใจอื่น ๆ WHO และหน่วยงานพันธมิตรจากสหราชอาณาจักรที่มีที่ตั้งอยู่ในบอสเนีย-เฮอร์เซโกวีนา ได้ร่วมมือกันจัดตั้งมูลนิธิขึ้นมาเพื่อการแก้ปัญหาโดยใช้หน่วยงานทางด้านสุขภาพเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนโครงการที่ทำงานโดยแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าเป็นมูลนิธิที่ทำงานโดยใช้ประเด็นสุขภาพเป็นแกนนำและ

ไม่เลือกปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใด ๆ ก็ตาม โครงการดังกล่าวทำให้เส้นแบ่งทางชาติพันธุ์ถูกสลายลงด้วยการปฏิบัติแบบ “ก้าวข้ามชาติพันธุ์” ไปสู่ “ชาติพันธุ์สัมพันธ์” (MacQueen & Santa-Barbara, 2000: 320-321)

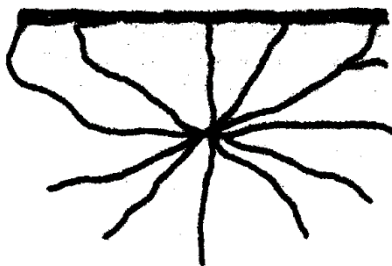
โครงการเพื่อนรักต่างศาสนา นำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการทำงานขับเคลื่อนสกัดกั้นความสัมพันธ์ในสังคมชายแดนใต้ที่เผชิญกับความรุนแรงยืดเยื้อมากกว่า 17 ปี (4 มกราคม 2547 – มิถุนายน 2564) ซึ่งไม่เพียงทำลายสุขภาพกาย สุขภาพใจ ยังทำลายสุขภาพความสัมพันธ์ของผู้คนภายในสังคมชายแดนใต้ไปอย่างไร้โอกาสจะประเมินได้

หากจะฝากภาระการริเริ่มสกัดกั้นความสัมพันธ์ท่ามกลางข้อจำกัดทั้งในเรื่องจำนวนบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข ตลอดจนข้อจำกัดในเรื่องภาระงานที่หนักหน่วงในการเป็นผู้ริเริ่มและรับภารกิจนี้ดูจะไม่เป็นธรรมต่อพวกเขา/เธอ นัก และการหยุดยั้งการก่อสงครามเป็นเรื่องของนักการเมืองและนักการทหารที่จะต้องหาทางยุติให้ได้ดังที่ มาเรีย มอนเตสเซอร์ริกล่าวไว้แล้ว การสร้างสันติภาพจึงเป็นภารกิจของนักการศึกษา ดังนั้นมหาวิทยาลัยมหิดล สถาบันอุดมศึกษาโดยโครงการเพื่อนรักต่างศาสนา จึงรับอาสาเป็นผู้นำในภารกิจสร้างสันติภาพและความปรองดองร่วมกับบุคลากรทางศาสนาและอาสาสมัครทางการแพทย์และสาธารณสุขมาช่วยขับเคลื่อนงาน แม้จะคืบคลานอย่างช้า ๆ ทว่าความก้าวหน้าก็ปรากฏให้เห็นในทิศทางที่ดีขึ้น กระนั้น การทำงานเพื่อสกัดกั้นโยงโย่ กระชับ และขยายวงเพื่อเป็นโครงข่ายที่แข็งแรงเพียงพอยังคงเป็นความท้าทายที่ต้องเฝ้าระวังประคับประคองให้เติบโตก้าวหน้าต่อไป

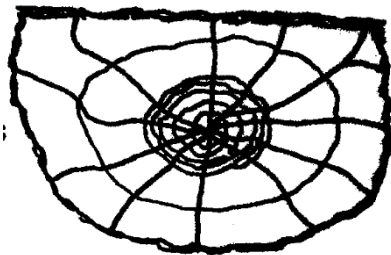

1.2 ว่าด้วยการเฝ้าดูใยโยงอย่างระมัดระวัง

การเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างสร้างสรรค์จำเป็นต้องอาศัยภาพยุทธศาสตร์ ด้วยการมียุทธศาสตร์นั้นเรายกย่องให้เรารู้ว่าต้องสร้างอะไรบางอย่างที่นอกเหนือจากสิ่งที่มืออยู่เพื่อจะนำมาเป็นต้นทุนในการสร้างการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะในกิจกรรมการสร้างสันติภาพที่เราพยายามรื้อฟื้นสร้างใหม่ และขยายการถักทอใยโยงขึ้นมาในพื้นที่ชายแดนใต้เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ผ่านความขัดแย้งรุนแรงยืดเยื้อมานาน และเดินผ่านหลุมร่องของความบาดหมางจนหลายคนอาจไม่คาดหวังว่าจะได้ความสัมพันธ์ที่ดีดังเดิมกลับมา ดังนั้น ในช่วงเวลาเช่นนี้มีความสุ่มเสี่ยงอยู่เสมอที่จะถูกทำให้ใยโยงที่เพิ่งก่อตัวในระยะแรก (ภาพที่ 1) แตกแยกและแม้แต่กำลังจะก้าวไปสู่ระยะที่สองที่ดูเหมือนจะมีความหนาและเหนียวแน่นมากขึ้นด้วยเช่นกัน (ภาพที่ 2) ขณะที่นักเฝ้าดูแมงมุมใยโยงซึ่งออกไปทำงานในป่าเพื่อจะร้อยแปงบนใยแมงมุมให้เห็นโครงใยโยงเด่นชัดขึ้นก็ต้องทำงานด้วยความระมัดระวังและใส่ใจอย่างยิ่งที่จะไม่เผลอไปทำให้ใยแมงมุมขาดก่อนที่จะถักทอใยโยงให้เข็มแข็งและยืดหยุ่นเพียงพอที่จะรับแรงปะทะได้แบบภาพที่ 3 (เลเดอร์ค, 2555: 157)

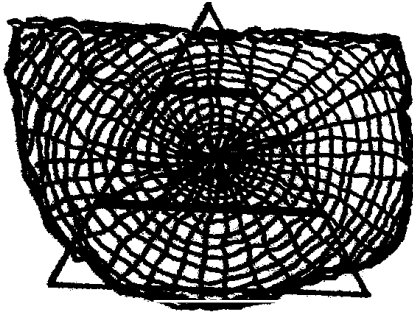

ภาพที่ 1

ภาพที่ 2

ภาพที่ 3

ที่กล่าวเช่นนี้ เพราะการทำงานใน
สนามที่มีประวัติศาสตร์และภาพ
ความทรงจำเกี่ยวกับเหตุการณ์
ความรุนแรงถึงตายอย่างหนัก
หนักและเหตุการณ์เพ่งผ่านไปไม่
นานและยังไม่เคยมีกระบวนการ
ฟื้นฟูเยียวยาความเจ็บปวดและ

การอยู่กับความทรงจำบาดแผลเป็นความท้าทายอย่างยิ่งต่อการเริ่มต้นโยโย
และถักทอสายสัมพันธ์ โดยเฉพาะในการทำงานในไตรมาสที่ 3 ของโครงการ
ในพื้นที่ ต.ลำพะยา อ.เมือง จ. ยะลา ที่เพ่งผ่านเหตุการณ์การกราดยิงที่ทำให้
มีผู้เสียชีวิต 15 ราย เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2562 ขณะที่ ต.ยุโป อ.เมือง
จ.ยะลา เป็นอีกพื้นที่ที่เคยถูกกำกับว่าเป็นพื้นที่สีแดงเพราะมีเหตุการณ์ความ
รุนแรงบ่อยครั้งในช่วงแรก ๆ หลังเหตุการณ์ปล้นปืนคืนที่ 4 มกราคม
2547 และพื้นที่ชุมชนวัดนิโรธสังฆาราม (หัวควน) ถ.ฝั่งเมือง อ.เมือง จ.
ยะลา ซึ่งเคยเป็นพื้นที่ที่ชาวพุทธอพยพหนีภัยความรุนแรงเข้ามาอาศัยอยู่ใน
วัดแห่งนี้หลายร้อยคนในช่วงปี 2549 ดังนั้น การเข้าทำงานในจังหวัดยะลา
จึงเป็นความท้าทายหลายชั้น

1.3 ขั้นตอนและพื้นที่ทำงาน

1. พื้นที่ ต. ยุโป อ.เมือง จ. ยะลา

1.1 วิเคราะห์ต้นทุนทางสังคม

ในการวิเคราะห์ต้นทุนทางสังคมวัฒนธรรมมุ่งเน้นไปที่การทบทวน
เครือข่ายความสัมพันธ์แต่เดิมที่อาจารย์พัทธ์ธีรา มีอยู่ตั้งแต่การเข้ามาทำงาน
ในพื้นที่ยะลาเมื่อปี 2553 ในขณะที่เป็นนักเรียนปริญญาเอกและทำงาน

ภาคสนามเก็บข้อมูลสำหรับการเขียนดัชนีพันธ์เชื่อมโยงกับมูลนิธิตอโลก
สุราษฎร์ธานี ซึ่งในเวลานั้นมีบาทหลวงสุวัฒน์ เหลืองสะอาดเข้ามาทำ
โครงการเพื่อช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมในพื้นที่ และมีคุณนาฏนงา ค้าย
นิมิตร (พีแอด) เป็นเจ้าหน้าที่ของโครงการ และต่อมาได้ทำงานร่วมกันใน
โครงการกลุ่มถักทอสันติภาพ (กทส.) ในปี พ.ศ. 2558 และยังคงทำงาน
ร่วมกันมาอย่างต่อเนื่อง คุณนาฏนงาเป็นเสมือน “ข้อต่อ” หรือ “กุญแจ”
ที่ไขไปสู่ประตูแห่งความไว้วางใจของชุมชน ซึ่งสำคัญต่อการเข้าทำงานใน
พื้นที่ที่มีความหวาดระแวงไม่ไว้วางใจสูง

ทั้งนี้ คุณนาฏนงาเองเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจของชุมชน และ
เป็นผู้ที่ทำงานเพื่อสังคมมานานจึงเป็นที่รู้จักและไว้วางใจของผู้คนมากมาย
ทั้งงานที่ทำกับมูลนิธิตอโลกสุราษฎร์ธานีนั้นเป็นประเด็นเพื่อมนุษยธรรม
ที่ไม่เลือกปฏิบัติ ต่อมาเมื่อมูลนิธิ สิ้นสุดโครงการไป คุณนาฏนงาเองก็
ได้มาทำงานทุ่มเทอย่างเต็มที่ให้กับชุมชนยูโปในตำแหน่งอาสาสมัครสาธารณสุข
หมู่บ้าน (อสม.) และงานจิตอาสาในหน้าที่อื่น ๆ จนเป็นที่รู้จักคุ้นเคยเป็น
อย่างดี

1.2 สํารวจพื้นที่

สำหรับการเข้าพื้นที่ ต.ยูโป นอกเหนือจากการประสานคุณนาฏ
นงาแล้ว อาจารย์พัทธ์ธีราได้ประสานคุณสุไล อดีตผู้ช่วยเก็บข้อมูลวิจัย
ภาคสนามในโครงการ Peace Survey ช่วยประสานงานกับคุณนาฏนงา
อีกแรงหนึ่งด้วยความหวังลึก ๆ ว่าจะขยายเครือข่ายโยงโยไปยังคนหนุ่ม
สาวในพื้นที่ให้มากขึ้นเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการทำงานสร้างชุมชนตัวอย่าง
สำหรับงานในอนาคต ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

เนื่องจากในพื้นที่ชายแดนใต้ครอบครัวชาวพุทธนั้นมีแนวโน้มที่จะมี
สมาชิกครอบครัวน้อย และมักส่งบุตรหลานของตนออกไปเรียนหนังสือและ

ทำงานนอกพื้นที่ ด้วยเหตุที่ว่าในพื้นที่เองไม่ค่อยมีตำแหน่งงานว่างมากนัก และงานส่วนใหญ่ที่มั่นคงมีรายได้เพียงพอมักเป็นงานราชการซึ่งต้องสอบแข่งขันและรอการบรรจุเป็นเวลานาน ตลอดจนคนพุทธมีข้อจำกัดเรื่องการสื่อสารภาษามลายูถิ่น และไม่มีความเชื่อมั่นเรื่องความปลอดภัย ปัจจัยเหล่านี้กลายเป็นประเด็นที่ทำให้คนพุทธไม่ค่อยนิยมให้ลูกหลานอยู่ในพื้นที่ ส่งผลให้เยาวชนพุทธเหลือน้อยลง ทำให้มีข้อจำกัดเรื่องการค้นหาและขยายเครือข่ายคนทำงานที่เป็นคนรุ่นใหม่ที่จะเข้ามาสานงานต่อพอควร

1.3 กลับเข้าไปเยี่ยมเยียนและสานเสวนาในชุมชน

คณะทำงานได้ลงพื้นที่เพื่อแนะนำโครงการครั้งแรกเมื่อวันที่ 12 กันยายน 2563 และจัดสานเสวนาวงเล็กในวัดยุพาราม (ยุโป) และนัดหมายจะกลับเข้ามาจัดสานเสวนาในชุมชนและทำกิจกรรมในชุมชนหลังจากที่คู่เพื่อนรักต่างศาสนาออกแบบกิจกรรมร่วมกับชุมชนและนำเสนอแผนกิจกรรมและเชิญชวนเพื่อนรักในชุมชนจังหวัดอื่น ๆ มาร่วมกิจกรรมด้วย เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และหนุนใจไปในเวลาเดียวกัน

1.4 การรักษาสายสัมพันธ์กับชุมชน

หลังจากที่คณะทำงานกลับมาจากพื้นที่แล้ว ยังคงเชื่อมโยงติดต่อกับชุมชนเป็นระยะ ๆ ผ่านทางคุณนาฏนภางค์ คุณวันทนา สาธารณสุขอำเภอ (สสอ.) อำนาจ และปลัดเทศบาลนครวัด โดยเฉพาะในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโควิด-19 ในระลอกที่ 3 ที่เริ่มต้นในเดือนเมษายน 2564 เป็นต้นมา พื้นที่ชายแดนใต้ต้องเฝ้าระวังขั้นสูงสุดเนื่องจากวิถีวัฒนธรรมสังคมี การรวมตัวกันอย่างหนาแน่นเป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวัน ส่งผลให้เครือข่ายเพื่อนรักฯ ในพื้นที่ซึ่งส่วนใหญ่เป็น อสม. ต้องทำงานเฝ้าระวังและช่วยส่งต่อความห่วงใยจากเครือข่ายเพื่อนรักที่ส่งหน้ากากอนามัย เจลแอลกอฮอล์ ชุด PPE และเครื่องอุปโภคบริโภคตลอดจนถุงเย็บสำหรับผู้สูง

วัยติดบ้าน ผู้ป่วยติดเตียงที่คณะทำงานได้เคยลงสำรวจและเยี่ยมเยียนมาแล้ว

2. ชุมชนวัดนิโรธสังฆาราม (วัดหัวควน) อ.เมือง จ.ยะลา

2.1 วิเคราะห์ต้นทุนทางสังคม

วัดนิโรธสังฆาราม (วัดหัวควน) เป็นวัดที่รองเจ้าคณะจังหวัดยะลา พระครูโสภณธรรมมุนี, ดร. ได้เมตตาให้อาจารย์พัทธ์ธีราได้นำคณะแพทย์และบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขเข้ามাজัดกิจกรรมตรวจสุขภาพถวายพระภิกษุสงฆ์และฆราวาสในวัด¹ ตามโครงการศาสนสัจจะสุขภาวะ ในปี พ.ศ. 2562 และเป็นพื้นที่ทำงานวิจัยเรื่อง *บทบาทผู้นำศาสนากับการสร้างสันติภาพในชายแดนใต้*

เมื่อปี พ.ศ.2549 มีเหตุการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้นในพื้นที่จำนวนมากและเวลานั้น ฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายความมั่นคงยังไม่สามารถจะควบคุมสถานการณ์ได้ ในช่วงต้นเดือนพฤศจิกายนปีนั้น มีเหตุการณ์ที่พึงจดจำและสำคัญต่อสันติภาพและความปรองดอง เนื่องด้วยวันที่ 2 พฤศจิกายน พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ได้เดินทางลงพื้นที่ชายแดนใต้และได้เอ่ยปาก “ขอโทษ” ต่อกรณีเหตุการณ์ตากใบและผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินนโยบายของรัฐบาล ซึ่งเป็นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ที่น่าจะ

---

¹ แต่กว่าจะได้รับอนุญาตจากท่านก็ต้องใช้เวลาในการสนทนาและตอบคำถามของท่านอยู่นานหลายชั่วโมง ท่านให้เหตุผลว่าระยะหลัง ๆ ไม่รู้ใครเป็นใครบ้างที่เข้ามาจัดกิจกรรมในวัดท่านก็ให้จัดไม่ได้คิดอะไรมาก แต่บางกิจกรรมไม่เหมาะสมและจะทำให้วัดเสียหายจึงต้องซักถามให้แน่ชัดเสียก่อน หากเป็นกิจกรรมดี ๆ และเป็นมหาวิทยาลัยมหิดลมาจัดก็น่าเชื่อถือได้

เป็นสัญญาณนำไปสู่การฟื้นฟูความสัมพันธ์และยุติความรุนแรงได้² แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นสวนทางกับคำขอโทษคือ การก่อเหตุความรุนแรงที่มุ่งเป้าไปยังชุมชนพุทธหนักขึ้นในช่วงนั้นจนถึงกลางเดือน

ส่งผลให้ชาวพุทธได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงอย่างมากกระทั่งชาวพุทธจาก อ.ธารโต จ.ยะลาที่อยู่ห่างออกไปราว 100 กิโลเมตรและเป็นเส้นทางที่คดเคี้ยวมากนับร้อยคนพากันอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ภายในวัดนิโรธสังฆาราม(วัดหัวควน) เขตเทศบาลนครยะลา เนื่องจากไม่กล้าอยู่ในพื้นที่ หลังจากเหตุคนร้ายลอบยิงนายบุญ เอี่ยมนิรันดร์ อายุ 68 ปี และนางอารี เอี่ยมนิรันดร์อายุ 28 ปี 2 พ่อลูกและเผาบ้านเลขที่ 16 หมู่ 6 บ้านสันติ 2 ต.แม่หวาด อ.ธารโต จ.ยะลาเหตุเกิดเมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2549

เหตุการณ์ครั้งนั้นส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์และความทรงจำของชาวพุทธที่มีต่อชาวมุสลิม ความเกลียดชังและความหวาดระแวงเพิ่มสูงขึ้นแม้ว่าในภายหลังสถานการณ์จะดีขึ้น แต่ไม่ง่ายที่จะลบภาพเหตุการณ์ในช่วงดังกล่าวให้หายไป

สุโก ดินอะ (ประชาไท, 20 พฤศจิกายน 2549) ตั้งข้อสังเกตต่อปรากฏการณ์ผู้อพยพชาวพุทธที่มาอาศัยอยู่ที่วัดนิโรธสังฆาราม ต.สะเตง อ.เมืองจ.ยะลา มียอดล่าสุดจำนวน 206 คน จาก 55 ครอบครัว แบ่งเป็นจากพื้นที่ อ.บันนังสตา บ้านสันติ จำนวน 21 ครอบครัว 62 คน บ้านกาโสด

---

² จากการสังเกตการณ์กระบวนการสันติภาพทั่วโลก พบว่าในช่วงที่มีจะมีการเจรจา มีข้อตกลง มักจะมีสถานการณ์ทำทลายกระบวนการสันติภาพในลักษณะคล้าย ๆ กันเช่นนี้คือ การใช้ความรุนแรงจะเพิ่มสูงขึ้น แต่หากผ่านช่วงเวลาทำทลายไปได้โดยฝ่ายรัฐที่มีอำนาจเหนือกว่าไม่ใช้ความรุนแรงตอบโต้ ฝ่ายที่ใช้ความรุนแรงก็จะสูญเสียความชอบธรรมลงเรื่อย ๆ

1 ครอบครัว 1 คน บ้านกำปงบารู(บ้านใหม่) จำนวน 1 ครอบครัว 5 คน
บ้านบือซู จำนวน 10 ครอบครัว 26 คน และจาก อ.ธารโต บ้านสันติ 2
จำนวน 21 ครอบครัว 100 คน (แบ่งเป็นบ้านเย้าะ 14 ครอบครัว 58 คน
และบ้านจุฬาภรณ์ 7 จำนวน 7 ครอบครัว 42 คน) และบ้านจุฬาภรณ์ 9
จำนวน 1 ครอบครัว 12 คน ไว้ที่น่าสนใจว่า

เหตุการณ์ความรุนแรงดังกล่าว ซึ่งดูราวกับว่าจะสวนทางกับดำเนิน
นโยบายของรัฐบาลปัจจุบันที่ให้ความสำคัญกับสันติวิธีและการ
ประนีประนอม สร้างความประหลาดใจและคำถามให้กับคนในสังคมไทยว่า
เดินมาถูกทางหรือไม่ใช่ร้ายนโยบายดังกล่าวเป็นการยอมศิโรราบกับฝ่ายก่อ
การร้ายอย่างน่าตำหนิ?

และยังให้ความเห็นอีกว่า

แน่นอนที่สุดว่าคำขอโทษคงจะไม่มีผลต่อจิตใจของคนในกลุ่มที่ต้องการ
สถาปนารัฐปัตตานีและที่ใช้ความรุนแรงเพื่อให้รัฐเปลี่ยนยุทธศาสตร์ใช้ความ
รุนแรงตอบโต้กลุ่มพวกเขาและเป็นการข่มขู่กลุ่มประชาชนที่เป็นกลางที่พร้อม
จะเอนเอียงไปยังฝ่ายรัฐหากรัฐสามารถสถาปนาความยุติธรรมและ
หลักประกันความเท่าเทียมในการดำเนินชีวิตโดยไม่คำนึงความแตกต่างทาง
ชาติพันธุ์และศาสนา

ความเป็นจริงคำขอโทษของท่านนายกรัฐมนตรีได้ส่งผลในทางจิตวิทยา
ในการเอาชนะจิตใจของประชาชนในพื้นที่ ที่มีความคิดเป็นกลางและรักสันติ
ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ใหญ่ที่สุดในจำนวนกลุ่มคนทั้งหมด เพราะการขอโทษของ
ท่านนายกรัฐมนตรีในครั้งนี้ย่อมเป็นการแสดงให้เห็นถึงการยอมรับผิดต่อ
การกระทำของอดีต และพร้อมเริ่มต้นนโยบายที่ประนีประนอมเพียงแต่ความ
มั่นใจของคนในพื้นที่ต่อเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติยังเป็นสิ่งที่รอคำตอบในแง่ของการ
ปฏิบัติ

นอกจากนี้ अबดุลสุโกยงซีให้เห็นโอกาสที่จะสร้างความปรองดอง ให้
อภัยและการเริ่มต้นใหม่เพื่อให้เกิดสันติสุขแก่สังคมชายแดนได้อย่างแท้จริง
บนฐานหลักธรรมคำสอนของอิสลาม ดังนี้

...ผู้นำมุสลิมที่เคยเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีมอบโทษต่อคนในพื้นที่
ควรรอออกมาขอโทษเหยื่อผู้บริสุทธิ์ที่เสียชีวิตโดยเฉพาะชาวพุทธในพื้นที่ที่
กำลังประสบความเดือดร้อนด้วยเช่นกันพร้อมทั้งจะต้องออกมาเรียกร้อง
กลุ่มที่ยังใช้ความรุนแรงโดยใช้หลักการศาสนาที่บัญญัติเกี่ยวกับการให้อภัย

ในฐานะมุสลิมที่เข้าใจหลักการศาสนาที่ถูกต้องโดยเฉพาะหลักการของ
การขอโทษจะต้องตระหนักอยู่เสมอว่าในหลักการศาสนาเมื่อมีผู้หนึ่งผู้ใดมา
ขอโทษหน้าที่หลักของผู้ที่ถูกขอโทษคือการให้อภัย

"ให้อภัย" ถือเป็นสุดยอดแห่งคำสอนในอิสลาม และถือเป็นคุณลักษณะ
ของมุสลิมอันประเสริฐสุด อิสลามสอนให้มุสลิมรู้จักให้อภัย ถึงแม้แก่เหล่า
ศัตรูในสมรภูมิตะลามยามที่พวกเขายินยอมการประนีประนอม

ด้วยเหตุดังกล่าวสังคมมุสลิมจึงสมควรเป็นแรงนำในการจัดประกาย
วัฒนธรรมแห่ง "การให้อภัย" สมดังเจตนารมณ์แห่งอิสลามที่แท้จริง (อับดุล
สุโก ดินอะ, 2549)

2.2 การกลับไปเยี่ยมเยียนและเข้าร่วมกิจกรรม

ดังกล่าวแล้วว่า วัดนิโรธสังฆารามมีความสำคัญและเป็นศูนย์รวม
ใจและเป็นที่พักของชาวพุทธอย่างสำคัญ และไม่เพียงชาวพุทธเท่านั้น ชาวจีน
ในละแวกใกล้เคียงที่มาเคารพเยี่ยมเยียนสุสานจีนที่อยู่หน้าวัดต่างก็ให้ความ
เคารพต่อวัดนี้ด้วย โดยเฉพาะต่อรองเจ้าคณะจังหวัดยะลาผู้เปี่ยมเมตตา
และส่งเสริมเรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างยิ่ง เห็นได้จาก
การที่ท่านพระครูโสภณธรรมมุณีส่งเสริมการทากิจกรรมร่วมกันระหว่าง
พุทธ มุสลิม จีน และทุก ๆ ฝ่าย พัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้วิถีพหุ
วัฒนธรรม ส่งเสริมกิจกรรมเด็กและเยาวชน ให้ทุนการศึกษาแก่เด็ก
นักเรียนยากจนโดยไม่เลือกศาสนา ชาติพันธุ์ หรือวัฒนธรรม ทำให้กิจกรรม
หรืองานประเพณีต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในวัดจะมีผู้คนมากหน้าหลายตาเข้ามา
ช่วยงานเสมอ และทุกครั้งที่ท่านจะให้ตั้งครวญมุสลิมไว้เพื่อรับรองผู้มาร่วมงาน
ที่เป็นมุสลิมด้วยเข้าใจว่ามุสลิมมีข้อจำกัดเรื่องอาหารการกิน “เพื่อให้เพื่อน

มาช่วยงานแล้วได้กินอัมไปด้วย” กล่าวได้ว่าท่านเป็นผู้ส่งเสริมงานสร้างสันติภาพและความปรองดองในสังคมพหุวัฒนธรรมรูปสำคัญของยะลา

ในวันที่ 12 กันยายน 2563 คณะทำงานได้กลับเข้ามาเยี่ยมเป็นการกลับมาเข้าร่วมกิจกรรมพหุวัฒนธรรมที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยในปีนี้มี การเปิดอาคารอเนกประสงค์ 3 ชั้นที่สร้างไว้ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ส่งเสริมพหุวัฒนธรรม และกิจกรรมต่าง ๆ ของเด็กเยาวชน ทำให้ได้ขยายงานจากผู้นำศาสนาไปยังกลุ่มเยาวชนเป็นการเพิ่มเติม

ในวันดังกล่าว พระครูโสภณธรรมมุณี(เกษม ปสนุนจิตโต) เจ้าอาวาส วัดนิโรธสังฆาราม อ.เมือง จ.ยะลา และรองเจ้าคณะจังหวัดยะลา พระปลัดศิระพรรณ เลขานุการ ให้การต้อนรับพวกเราชาวคณะเป็นอย่างดี และในวันนั้นก็ยังมีผู้แทนราษฎรในพื้นที่ซึ่งเป็นชาวมุสลิมที่คุ้นเคยกับท่านพระครูฯ เป็นอย่างดีมาร่วมกิจกรรมด้วย นอกจากนี้ยังมี คุณกนกวรรณทองธรรมชาติ ซึ่งเป็นคนทำงานกับเด็กและเยาวชนคนสำคัญของ อ.ยะหา จ.ยะลา ซึ่งได้นำพาเพื่อนรักต่างศาสนาที่เป็นเด็กและเยาวชนจำนวนกว่า 40 คน เพื่อมาร่วมงานเปิดศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ คณะของเราได้ศึกษาดูงานกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนต้นกล้าพันธุ์ใหม่ เยาวชนพุทธ-มุสลิม ที่ทำงานร่วมกันอย่างเข้มแข็งต้นทุนสายสัมพันธ์ที่ดั่งามเช่นนี้พึงได้รับการสานต่อให้ยังยืนต่อไป เพื่อจะเป็นจุดยึดโยงผู้คนในสังคมไว้ด้วยกัน

ภาพการทำกิจกรรมกับเครือข่ายเพื่อนรักต่างศาสนารุ่นเยาว์ ณ วัดนิโรธสังฆาราม

2.3 แผนการในอนาคต

สำหรับวัดนิโรธสังฆาราม เป็นวัดที่สำคัญต่อการทำกระบวนการสานเสวนาประชาธิปไตยเชิงลึกเพื่อฟื้นฟูเยียวยาความสัมพันธ์ และถอดบทเรียนการก้าวข้ามประวัติศาสตร์บาดแผล และพัฒนาเพื่อนรักนักสร้างสันติภาพและความปรองดองรุ่นเยาว์ขึ้นมาสืบสานงานที่ทางวัดได้วางรากฐานไว้แล้วให้คงอยู่ต่อไปและเป็นชุมชนต้นแบบที่สำคัญ

3. พื้นที่ ต.ลำพะยา อ.เมือง จ.ยะลา

3.1 วิเคราะห์ต้นทุนทางสังคม

สำหรับพื้นที่ ต.ลำพะยา นอกจากจะเป็นตำบลที่คุ้นชาริต้า ประสิทธิหิมา เจ้าหน้าที่ยของศูนย์สันติวิธีชายแดนใต้มหาวิทยาลัยมหิดล เกิดและอาศัย

อยู่แล้วและมีความสามารถในการสื่อสารภาษามลาญถิ่น ทั้งยังพอมีความคุ้นเคยกับวิถีชาวพุทธในลำพะยาเนื่องจากในวัยเด็กได้ศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนวัดลำพะยามาก่อนที่จะออกไปศึกษานอกพื้นที่

นอกจากนี้ ลำพะยา ยังเป็นพื้นที่ทำงานด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา ซึ่งในปี พ.ศ. 2558 – 2559 อาจารย์พัทธ์ธีราเองได้เข้ามาร่วมงานกับเครือข่ายและได้จัดกิจกรรมปั่นจักรยานสานสัมพันธ์ชายแดนใต้ เพื่อเชิญชวนเครือข่ายให้ตระหนักถึงการดูแลรักษาฐานทรัพยากรธรรมชาติด้วยความรู้และจิตสำนึกปกป้องดูแลฐานทรัพยากรซึ่งเป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำหรับการสร้างสุขภาวะของผู้คนในสังคม ความมั่นคงทางอาหาร และการพัฒนาอย่างยั่งยืนและเป็นธรรมไม่เป็นการเร่งรัดทำลายความอุดมสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นงานสำคัญสำหรับการสร้างสันติภาพเชิงบวกในพื้นที่ จึงรู้จักคุ้นเคยกับนักเคลื่อนไหวเพื่อสันติภาพในลำพะยาหลายครอบครัว เมื่อได้คุณชาริตา มาเสริมทิมทำให้มีความเข้มแข็งและเป็นไปได้ที่จะเข้ามาทำงานในพื้นที่มากขึ้น ประกอบกับในวันรุ่งขึ้น (6 พฤศจิกายน 2563) หลังการกราดยิง อาจารย์พัทธ์ธีราเองได้เข้ามาเคารพศพและเยี่ยมญาติของผู้เสียชีวิตบางคนในเหตุการณ์ 15 ศพที่ลำพะยาและพบว่าบางรายเป็นเพื่อนสนิทที่เรียนร่วมรุ่นกับคุณชาริตา จึงได้อาศัยชายไทยที่เริ่มมองเห็นเหล่านี้เป็นจุดตั้งต้นสำหรับการถักทอและขยายโยงไปเชื่อมกับผู้คนอีกหลายคนผ่านมิติด้านสุขภาวะองค์รวม

3.2 การสำรวจพื้นที่และเยี่ยมเยียนชุมชน

ในเบื้องต้น คณะทำงานได้เข้าเยี่ยมเยียนที่ชุมชนมุสลิมเล็ก ๆ ซึ่งอยู่ในชุมชนร่วมกับชาวพุทธซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ของย่านนั้น และเป็นชุมชนมุสลิมที่ภรรยาซึ่งเป็นผู้หญิงจากทางภาคเหนือมาแต่งงานอยู่กับชาวมุสลิม

ที่ลำพะยากว่า 25 ปี เธอสูญเสียสามีไปจากเหตุการณ์กราดยิง 15 ศพที่ บ่อหมกชุมชนด้วย บ้านหลังที่สองที่คณะไปเยี่ยมเป็นบ้านของผู้รู้ทางศาสนา และประวัติศาสตร์ของพื้นที่ที่คุ้นเคยกับชาวพุทธเป็นอย่างดี หลังจากนั้น คณะได้เดินทางเยี่ยมเยียนผู้ป่วยติดเตียง และผู้สูงวัยติดบ้าน และเดินทางไปเยี่ยมพระภิกษุสงฆ์ที่อาพาธที่วัดและจัดวงสวดมนต์เล็กๆกับครอบครัวของผู้เสียชีวิตบางครอบครัวที่วัดสิริบุญธรรม (วัดลำพะยา) วัดที่เป็นที่ ฌาปนกิจผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์กราดยิง 15 ศพ

3.3 วางแผนจัดกระบวนการสานเสวนา

คณะทำงานวางแผนร่วมกับญาติของผู้เสียชีวิตบางคนที่อาจจะจัดสานเสวนาโดยเชิญญาติของผู้สูญเสียทั้ง 15 ครอบครัวและเพื่อนบ้านในชุมชน มาพูดคุยกันเพื่อฟื้นฟูเยียวยาจิตใจ ทำงานกับสภาวะภายในเพื่อการอยู่กับบาดแผลความเจ็บปวด (trauma) อย่างไม่ทำให้ตนเองต้องทุกข์ขมขื่น ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญทางจิตวิทยากระบวนการเพื่อการฟื้นฟูหลังความรุนแรง (post-conflict) เพื่อสามารถกลับมาใช้ชีวิตอย่างมีความสุขจิตใจที่ดี มีทัศนคติดีในการมองโลกและรักษาสายสัมพันธ์ระหว่างชุมชนไว้ด้วย เนื่องจากชุมชนลำพะยาไม่เคยมีเหตุการณ์ความรุนแรงเลย แต่เมื่อเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างกะทันหันและหนักหน่วง ทำให้ชุมชนเกิดภาวะตกใจสุดขีด (shock) ด้วยไม่คาดคิดว่าจะเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวมาก่อน ครอบครัวของผู้เสียชีวิตหลายคนยังไม่สามารถนอนหลับได้อย่างปกติ ไม่สามารถใช้ชีวิตได้อย่างปกติ มีอาการขวัญผวา

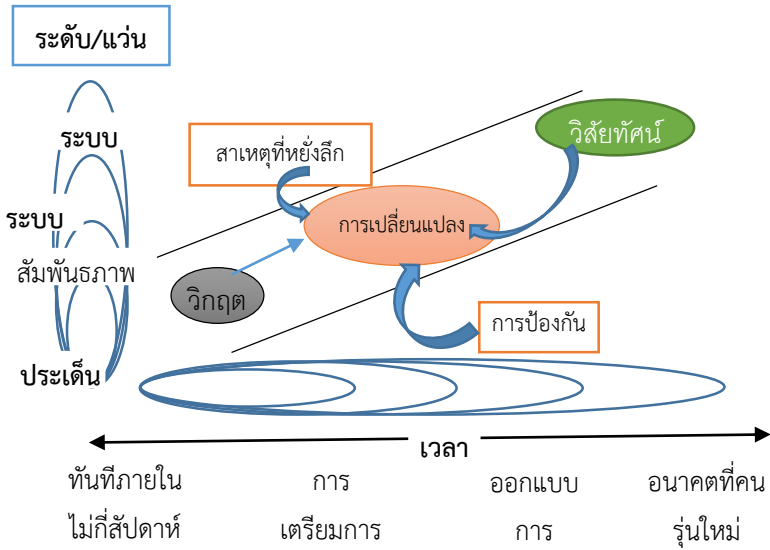
เป็นที่น่าเสียดายว่า สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ทำให้แผนการจัดกิจกรรมต้องเลื่อนออกไปอย่างไม่มีกำหนด กระนั้น คณะทำงานเห็นความสำคัญที่จะต้องกลับไปสานต่อกิจกรรมนี้ในอนาคต

ส่วนที่สอง

ว่าด้วยอดีตที่ทอดเนื่องอยู่เบื้องหน้า

การสร้างสันติภาพและความปรองดอง สำหรับ John Paul Lederach (1997) เขาเสนอว่า จำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนมุมมองต่อความขัดแย้งเสียใหม่ และมองให้เห็นว่าความขัดแย้งด้านหนึ่งเป็นกลไกในการขับเคลื่อนสังคมให้ก้าวไปข้างหน้าอย่างดีกว่าที่เคยเป็นมา และต้องมองหาการบูรณาการความร่วมมือ ตลอดจนความกล้าหาญที่จะจินตนาการถึงทางเลือกใหม่ ๆ ในการก้าวออกจากพื้นที่ความคุ้นเคยกับมุมมองและวิธีการเดิม ๆ ในการมองปัญหา เลเดอร์ชใช้การตั้งคำถามว่า ทำอย่างไรเราจึงจะเคลื่อนจากแบบแผนปัจจุบันของวิกฤตสู่สัมพันธภาพเชิงสร้างสรรค์ที่ต้องการให้เกิดในอนาคต และเตือนด้วยว่า การค้นหาคำตอบนั้นจำเป็นต้องใส่ใจทั้งในเนื้อหาของคำตอบ และการออกแบบเชิงยุทธศาสตร์ของกระบวนการเปลี่ยนแปลงในระดับต่าง ๆ กับคณะบุคคลต่าง ๆ ไปด้วย ดังนั้น การแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง จึงเป็น “กระบวนการ” ที่ต้องการ “เวลา” และ “แว่น” ที่จะมองเห็นการบูรณาการของระบบ ดังภาพ

ภาพ: กรอบการบูรณาการ

ที่มา: จอห์น พอล เลเดอร์ค. (2555). พลังธรรมแห่งจิตตนการ: ศิลป์และวิญญาณการสร้างสันติภาพ. นครปฐม: สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, หน้า 259.

นอกจากนี้ เลเดอร์ค ยังให้น้ำหนักกับการคลี่คลายเปลี่ยนแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งเชิงลึกที่ฝังในอารมณ์ ความรู้สึก ความทรงจำ และประสบการณ์ของผู้คน เขาชวนให้มองเห็นว่าความขัดแย้งรุนแรงยืดเยื้อเป็นเรื่องราวของผู้คนในกรอบของประวัติศาสตร์ในช่วงชีวิต และหลายครั้งคือประสบการณ์ด้วยเลือดเนื้อของพวกเขา บ่อยครั้งเป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นซ้ำๆ ในคนรุ่นถัดไปไม่ใช่แค่เรื่องเล่าที่ถูกเล่าต่อกันเท่านั้น และหากไม่ได้รับความใส่ใจในการแก้ไขปัญหา ความขัดแย้งนั้นก็จะหมุนกลับมาใหม่ หรือที่ เลเดอร์ค เรียกว่า “อดีตที่ทอดเนื่องอยู่เบื้องหน้าเรา” ดังภาพถัดไป

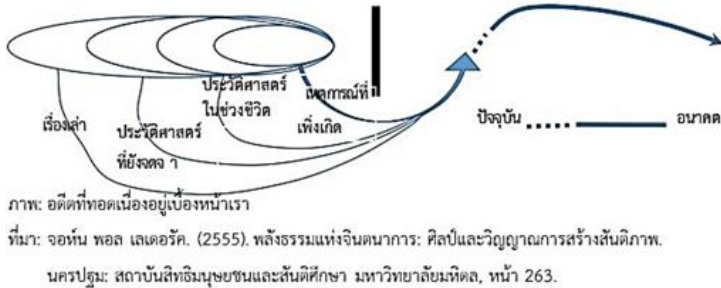

เพื่อนรักทางศาสนา:

ผู้นำในการศึกษาค้นคว้าเพื่อหาความจริงและป้องกันสังคมไทย

เพื่อนรักทางศาสนา:

ผู้นำในการศึกษาค้นคว้าเพื่อหาความจริงและป้องกันสังคมไทย

สำหรับคนทำงานเพื่อสันติภาพ การทำงานกับความทรงจำบาดแผล และการเล่าเรื่องความขัดแย้งเพื่อนำไปสู่การแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งให้เป็นพลังในการสร้างสรรค์อนาคตที่ดีกว่าร่วมกันเป็นอีกคำแนะนำของเลเดอร์วิกที่ต้องอาศัยจินตนาการอย่างสร้างสรรค์ และกระทำอย่างต่อเนื่อง ทั้งต้องเปิดพื้นที่ให้กับเสียงที่สร้างสรรค์ของเรื่องเล่าที่สามารถโอบรับทั้งอดีตและมองไปในอนาคตได้ด้วย การทำงานในส่วนของจังหวัดยะลาซึ่งมีเรื่องเล่าและประสบการณ์บาดแผลจำนวนมาก ทั้งคนทำงานที่พยายามข้ามความต่างไปสร้างโยงกับอีกฝ่ายหนึ่งก็ถูกทำให้เป็นเหยื่อไปหลายคน ทำให้การเสาะหาคนทำงาน และการหนุนเสริมเพื่อให้ทำงานต่ออย่างแข็งแกร่งมีความท้าทายสูงขึ้นไปด้วย ขณะที่การเปิดพื้นที่สำหรับการรับฟังเสียงสนทนาจากกันบึงของหัวใจในห้วงเวลาที่เพิ่งถูกทำลายด้วยความรุนแรง ท่ามกลางความไม่คุ้นเคยกับวัฒนธรรมการใช้วงสานเสวนาเพื่อการเยียวยาและก้าวข้ามอดีตที่เจ็บปวด กระบวนการทำงานในพื้นที่นี้จึงต้องให้เวลากับการสร้างพื้นที่ปลอดภัยและการเตรียมความพร้อมให้กลุ่มเป้าหมายอย่างค่อยเป็นค่อยไป

2.1 ผลการทำงานในพื้นที่ ญุโป

“ญุโป” หรือ “ฮุโป” ในอดีตตำบลญุโปมีราษฎรที่นับถือศาสนาอิสลามอาศัยอยู่ประมาณ 50 ครอบครัว มีต้นไมชนิดหนึ่งชาวบานเรียกว่า “ต้นฮุโป” เป็นภาษามาลายูท้องถิ่น ซึ่งมีเป็นจำนวนมาก จึงเรียกชื่อบานฮุโปกันเรื่อยมา ต่อมาชาวบานที่นับถือศาสนาพุทธ ได้เข้ามาอาศัยมากขึ้นและได้เรียก “บานฮุโป” เปลี่ยนตามสำเนียงใหม่ว่า “บานญุโป” หรือตำบลญุโป ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยว่า “ต้นมะไฟ”

ในด้านการเมืองการปกครอง ตำบลญุโป พัฒนาจากการมีฐานะเป็นเพียงสภาตำบลญุโป ต่อมาได้รับการยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลญุโป ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 19 เดือนมกราคม พ.ศ. 2539 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับทั่วไป เล่มที่ 113 ตอนที่ 9 ง ลงวันที่ 30 มกราคม 2539 มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2539 และต่อมา ป 2555 ได้รับการประกาศจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลญุโป เป็นเทศบาลตำบลญุโป ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2555 มีผลบังคับใช้ เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2555 (ศรีประไพ อุดมละมุล และคณะ, 2558: 39)

พื้นที่ญุโป แม้จะอยู่ไม่ห่างจากตัวเมืองยะลามากนัก แต่ด้วยสถานการณ์ความรุนแรงระลอกปี พ.ศ. 2547 นั้นการก่อเหตุในเขตเมืองกลายเป็นยุทธศาสตร์หลักนับตั้งแต่การทำลายย่านเศรษฐกิจการค้าภายในตัวเมือง และชุมชนรอบ ๆ เมืองซึ่งญุโปเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงบ่อยครั้ง ปี 2557 ซึ่งเป็นปีที่ถือว่าเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงน้อยที่สุด แต่เมืองยะลาติดอันดับที่ 4 ใน 10 อำเภอของทั้งสามจังหวัดและสี่อำเภอที่มีการเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงมากที่สุด (สุภาภรณ์ พนัสนาซี และคณะ, 2557)

ปี พ.ศ. 2563 พื้นที่ญุโปยังคงเป็นพื้นที่ที่มีการก่อเหตุความไม่สงบอยู่ เช่นวันที่ 27 พฤศจิกายน 2563 เวลา 06.00 น. พ.ต.อ.นราวี บินแวอา

ร.ร. ผก.สภ.เมือง จ.ยะลา ได้รับแจ้งจากชาวบ้านว่าในพื้นที่ว่ามีเหตุก่อวินาศกรรม โดยการพ่นสีแฉกป้ายผ้าและวางวัตถุต้องสงสัย รวมถึงเอาถุงคลุมกล้องวงจรปิด บริเวณใกล้โรงเรียนบ้านบ่อเจ็ดลูก หมู่ที่ 6 ต.ยุโป อ.เมืองยะลา จ.ยะลา และในพื้นที่บ้านสาคอ หมู่ที่ 4 ต.ท่าสาป อ.เมืองยะลา จ.ยะลา ซึ่งพบว่าการพ่นสีสเปรย์สีแดงบนป้ายบอกทางเขียนเป็นภาษารูมี มีข้อความว่า “PATANI” และแขวนป้ายผ้าที่มีข้อความเขียนว่า “PATANI MERDEKA” (สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์, 27 พฤศจิกายน 2563)

ด้วยบริบทของสถานการณ์ในพื้นที่ยุโปที่กล่าวมา ไม่แปลกใจนักว่าเหตุใดเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนจึงขาดหายไป กระทั่งคณะทำงานเข้าพื้นที่ไปสำรวจรอบแรกโดยอาศัยการนำพาของเครือข่าย อสม.สตรีพุทธ คุณณานางค์ คล้ายนิมิตร ที่เป็นสมาชิกกลุ่มถักทอสันติภาพ (กทส) เพื่อแนะนำโครงการและค้นหาเพื่อนรักต่างศาสนามาร่วมทำงานขับเคลื่อนถักทอฟื้นฟูความสัมพันธ์จึงได้ทราบเรื่องราวที่ดังมาชอนอยู่ได้หมอกควันแห่งความหวาดกลัว

ก้าวแรกของसानเสวนา: ค้นหาจิตวิญญาณชุมชน

**“ที่(ดิน)นี้เป็นที่อิสลาม เขายกให้
แล้วเขาก็ย้ายไปที่อื่น”**

พระครูนนทนาภิวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดยุพาราม (ยุโป) เล่าให้เราชาวคณะเพื่อนรักต่างศาสนาฯ อสม. ทั้งพุทธ-มุสลิมที่ล้อมวงกันตรงศาลาอเนกประสงค์ของวัดยามสายของวันที่ 12 กันยายน 2563 ซึ่งเป็นเวลาสะดวกของชุมชนที่ประกอบอาชีพทำสวนยาง หลังจากตัด(กรีด) เก็บน้ำยางแล้ว จึงมารวมตัวกันตามที่เรานัดหมาย

พระอาจารย์เล่าประวัติความสัมพันธ์ระหว่างพุทธกับมุสลิมตั้งแต่
เรื่องการสร้างวัดเลยว่า

เดิมทีบริเวณนี้เป็นป่าทั้งหมด วัดแห่งนี้ตั้งอยู่ที่อื่น ไม่ใช่ตำแหน่งที่วัดตั้งอยู่
ปัจจุบัน และมีพื้นที่กว่า 5 ไร่ ทำให้ไม่สามารถขอยกสถานะเป็นวัดได้ เพราะมี
ที่ไม่ถึง 6 ไร่ คนมุสลิมบอกว่ายังมีที่ดินว่างขนาดใหญ่อยู่อีกหลายแห่ง ครั้น
พอมีคนพุทธในพื้นที่เป็นจำนวนมากขึ้น คนมุสลิมจึงยกที่ดินแห่งใหม่ให้
สำหรับใช้เป็นที่สร้างวัด เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. 2382 วัดแห่งนี้
สร้างขึ้นเมื่อเกือบสองร้อยปีที่แล้ว โดยมุสลิมยกที่ดินให้สร้างวัด

พระครูนันทนาภิวัฒน์กล่าวสรุปตอนท้ายในวงสานเสวนาว่า “ที่นี่
เป็นที่ของอิสลาม เขายกให้ แล้วเขาก็ย้ายไปที่อื่น” (12 กันยายน 2563)

กล่าวได้ว่า ชุมชนอุดมมิตรภาพแห่งนี้ได้ปลูกต้นไม้แห่ง
ความสัมพันธ์ลงบนเนื้อดินดีที่เพื่อนมุสลิมได้มอบให้กับเพื่อนชาวพุทธ
ตั้งแต่นั้นมา แม้ว่าจะในช่วงที่มีเหตุการณ์ความรุนแรงในภายหลังจะทำให้
ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนสองวัฒนธรรมจะห่างเหินกันไปบ้าง แต่มิได้ขาด
จากกัน นั่นอาจจะเป็นเพราะรากของต้นความสัมพันธ์ได้หยั่งรากลึกในผืนดิน
ผืนนั้น

วงสานเสวนาในวัดยุพาราม ต.ยุโป อ.เมือง จ.ยะลา

“ยา” บำรุงรักษาความสัมพันธ์พุทธ-มุสลิม

นอกจากน้ำใจอันยิ่งใหญ่ที่ชาวมุสลิมยกที่ดินให้สร้างวัดจะเป็น “บ่อน้ำ” ที่หล่อเลี้ยงความสัมพันธ์พุทธ-มุสลิมในยุโปแล้ว ยังพบอีกว่า “ยา” และ “การรักษาสุขภาพ” ของเจ้าอาวาสวัดยังทำหน้าที่บำรุงรักษาความสัมพันธ์ระหว่างพุทธ-มุสลิมในละแวกนี้มาเป็นเวลาช้านาน และเป็นเสมือนการตอบแทนความมีน้ำใจดีของชาวมุสลิมไปในที่

“ยา” ที่พระเจ้าอาวาสเป็นผู้ปรุงขึ้นมาเพื่อจะรักษาสุขภาพและอาการเจ็บป่วยของชาวบ้านทั้งพุทธ-มุสลิมในละแวกนั้นเป็นยาที่ได้รับการยอมรับกันว่า มีสรรพคุณดีและรักษาอาการเจ็บป่วยได้หายจริง ๆ

อสม.มุสลิมเล่าให้ฟังว่าเจ้าอาวาสเป็นผู้มีภูมิปัญญาโบราณในการปรุงยาสมุนไพรและการรักษาโรคต่างๆ เช่น โรคกรดสีกดวงทวาร โรคงูสวัด ฯลฯ

หลวงพ่อก็เล่าให้ฟังว่า

เคยไปประกวดชนะมาแล้วด้วย แต่ต่อมาภายหลัง เมื่อสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดทราบเรื่องเข้า จึงเข้ามาห้าม ไม่ให้ทำ และถ้าจะทำ ต้องตั้งโรงงาน มีการจดทะเบียนมาตรฐานควบคุมยาอย่างเป็นกิจลักษณะ เรื่องมันจะยุ่ง หลวงพ่อก็จึงเลิกและไม่อยากป่าวประกาศให้ใครรู้อย่างกว้างขวางมากเกินไป แต่หลวงพ่อยังคงช่วยรักษาผู้ที่ต้องการ

คิดแบบช่วยโยม ที่ใกล้ตาย นอนแข็งมาเลย มาหาอาตมาตอนสามทุ่ม จากปัตตานี อาตมาให้กิน(ยาปรุง) 1 แก้ว ก็ยังเฉย อีก 5 นาทีต่อมา (คนที่นอนแข็งคนนั้น) ขอบุหรี่ แล้วพอดีสอง ก็กลับบ้านได้ (พระครูเน้นทาภิวัฒน์, 12 กันยายน 2563)

ท่านพระครูฯ เป็นพระที่ให้การรักษากับทั้งคนพุทธและมุสลิม โดยไม่เลือกปฏิบัติ ท่านเล่าว่า “ชาวมุสลิมเอง เมื่อมีปัญหาสุขภาพอะไร ก็มาที่วัดเพื่อขอสมุนไพรจากหลวงพ่ไปรักษาโรครักษาอยู่เป็นประจำ”

มีกรณีหนึ่ง หลวงพ่อเล่าให้ฟังว่า เป็นอดีตนายก(อบต.) ซึ่งเป็นมุสลิม อยู่หมู่ 2 เคยมาปรึกษาหลวงพ่อกว่า จะทำอะไรดี เพราะ “ผีเข้าทั้งบ้าน” และ “พาน้ำมาด้วยขวดหนึ่ง” เพื่อให้หลวงพ่ช่วยปลุกเสกน้ำมันต์สำหรับ ปิดเป่าผีออกไปจากบ้านของอดีตนายกฯ ท่านนั้น

ก๊าวที่ 2 สามเสวนา: ถักทอ โยงใย ขยายวง

ทำไมเลือกตำบลยุโป ก็เพราะเหตุผลหลัก ๆ คือ มีคนทำงานขับเคลื่อน สันติภาพแน่ ๆ คือ “พี่แอ๊ด” และเพื่อนรัก “เจ๊ะซาฟีนะ” กับ “ก๊ะโก่ วันทนา” อสม.พุทธ – มุสลิม นอกจากจะเป็นกำลังหลักในการทำงานด้านสุขภาพใน ชุมชนยุโปแล้ว ทีมงานสุขภาพนี้ทำงานเชื่อมประสานข้ามศาสนาและ วัฒนธรรมอย่างแข็งขัน ไม่หวั่นแม้จะมีความท้าทายของสถานการณ์ความ รุนแรง หรือสถานการณ์โรคระบาด พวกเธอรวมทีมทำงานด้วยกันบนฐาน ความเป็นเพื่อนที่เข้าใจในวิถีของกันและกัน เมื่อจะทำกิจกรรมที่ต้องมีเรื่อง อาหารการกินเข้ามาเกี่ยวข้อง “พี่แอ๊ด” ให้เพื่อนมุสลิมเลือกอาหารการกิน ก่อน เมื่อจะต้องมาทำงานในชุมชนพุทธเพื่อนมุสลิมให้เพื่อนพุทธจัดการและ พร้อมจะหนุนเสริมให้งานสำเร็จ

มีบ้างที่รู้สึกว่าการกินอาหารของคนไทย มีพวกหมูหรืออะไรบ้าง แต่นั่นล่ะ เพื่อนเราก็กินไม่ได้อีก บางทีก็อยากกินอาหารอื่นที่ไม่ใช่ฮาลาลบ้าง แต่ก็กินไม่ได้ที่จะเห็นเพื่อนมุสลิมอด กินไม่ได้แบบนั้น ก็เลยต้องให้เพื่อนเลือก จัดการไปเลย เราก็จะกินอะไรที่เรากินได้

อย่างเวลาเดินทางไปไหนด้วยกันไกล ๆ ไปดูงาน ก็ต้องแวะร้านอาหารฮา ลาล บางทีเราก็ไม่อยากกินนะ หรือถึงเวลาต้องละหมาด ทำให้รูดต้องหยุด คน อื่นๆ ทั้งคันก็ต้องรอให้ละหมาดเสร็จก่อนแบบนี้เป็นต้น แต่นั่นล่ะ ก็อยู่ไปจน เข้าใจวิถีชีวิตกันและกันไปแล้ว ถ้ามามีอีตอดบ้างไหม ก็มีเหมือนกัน เวลาเร่ง ๆ งาน (หัวเราะ) ก็อยากทำงานให้เสร็จเร็ว ๆ (สัมภาษณ์, 12 กันยายน 2563)

เสียงสะท้อนจากเพื่อนพุทธที่เพื่อนมุสลิมได้ยินและเข้าใจเสมอมาว่า อาจจะมียางจังหวัดของชีวิตที่ทำให้เพื่อนพุทธลำบากใจ ในการทำงานและใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน เพราะวิถีมุสลิมมีกรอบต้องปฏิบัติ แต่ด้วยการพูดคุยและแลกเปลี่ยนกันอย่างเปิดใจในวงสานเสวนาวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2564 ทำให้ทั้งสองฝ่ายต่างเข้าใจและมั่นใจในมิตรภาพและสายสัมพันธ์ที่ผูกพันกันมานาน ผ่านการทดสอบมาด้วยกันหลายครั้ง

จากงานสุขภาพและสานต่อสู่พหุวัฒนธรรม

24 กุมภาพันธ์ 2564 ห้องประชุมสำนักงานเทศบาลตำบลโป อ. เมือง จ.ยะลา เปิดต้อนรับพวกเราเข้ามาสู่พื้นที่อย่างเป็นทางการ หลังจากแนะนำโครงการ แจ้งที่มาและวัตถุประสงค์ของโครงการ วงสานเสวนา เริ่มต้นจากการแลกเปลี่ยนความห่วงใยเรื่องการทำงานเพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของ covid-19 ในพื้นที่ชายแดนใต้ โดยเฉพาะประเด็นการ “ฉีดวัคซีน” ซึ่งไม่ว่าจะเป็นวัคซีนป้องกันโรคอะไรก็ตาม

ในช่วงที่พื้นที่อื่น ๆ กำลังมีการแพร่ระบาดโดยเฉพาะในประเทศเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนติดกันและมีคนไทยข้ามฝั่งไปทำงานยังประเทศเพื่อนบ้านจำนวนมาก แต่เมื่อสถานการณ์แพร่ระบาดรุนแรง คนไทยทยอยย้ายกลับมาฝั่งไทย ซึ่งในการแพร่ระบาดระลอกแรกปี 2563 พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้สถานการณ์ไม่สู้ดีนัก ในปี 2564 ขณะที่พื้นที่อื่นของประเทศมีการแพร่ระบาด การเฝ้าระวังของพื้นที่ๆไปจึงเคร่งครัดไปด้วย เมื่อถามถึงมาตรการเฝ้าระวังว่ามีการปิดหมู่บ้านเหมือนที่เห็นเป็นข่าวหรือไม่ เสียงหัวเราะก็ดังขึ้นราวกับรู้กันว่าเกิดอะไรขึ้นที่นั่น พร้อมกับเสียงของผู้ใหญ่ว่า “โดนด่ากันไปสิครับ” แล้วเขาก็เล่าต่อว่า

“ปิดหมู่บ้านตรวจคัดกรองกันจริงจังมาก”

ในหมู่ที่ 1 ไม่มีคนที่กลับมาจากมาเลเซียแต่ก็มีการเฝ้าระวังเช่นกันแต่ไม่เคร่งครัดมากนัก ส่วนหมู่ที่ 2 บ้านทุ่งเหียงมีผู้ที่กลับจากมาเลเซีย หมู่ 3 บ้านบาโตมีผู้ที่กลับจากมาเลเซีย ซึ่งทางตำบลเราจัดให้มีพื้นที่กักตัวคือ โรงเรียนคณะราษฎร สำหรับหมู่ 1 บ้านยุโป มีผู้ที่กลับมาจากจังหวัดภูเก็ต จึงกับตัวที่บ้าน เพราะว่าในหมู่ในตำบลยุโป เรามีการบูรพรมหมายถึง เรามีการตั้งด่านอย่างรัดกุมทั้งตำบลและหมู่บ้าน เช่น ตั้งด่านตรวจเช็คการเข้าหมู่บ้าน และการตรวจเช็คการเข้าออกและคนที่มาจากต่างจังหวัดต่างพื้นที่ เราจะมี อสม. คอยประกบอยู่ โดย อสม. จะแบ่งโซนกับ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน แล้วก็ตั้งด่านทุกหมู่บ้าน ปิดล็อกหมด โดยให้เข้าออกหมู่บ้านได้ทางเดียว ซึ่งเราก็โดนตำหนิจากผู้ใช้เส้นทางในตำบลยุโป ทั้งนี้ มาตรการนี้ทำให้ในตำบลยุโปไม่มีผู้ติดเชื้อโควิด 19 ครับ

อสม. รับเสริมขึ้นว่า

สำหรับผู้ที่กลับมาจากพื้นที่เสี่ยง เราจะให้กำลังใจ คอยดูแลเขาและสร้างความเข้าใจถึงสาเหตุที่ต้องมีการกักตัว 14 วันนั้น เพื่อความปลอดภัยของผู้ที่กลับจากพื้นที่เสี่ยงและคนในหมู่บ้าน

อสม. ไปพบผู้คนทุกบ้านเพื่อสอนการเฝ้าระวัง เช่น การล้างมือบ่อย การใส่หน้ากากอนามัย สำหรับคนที่กลับจากมาเลเซีย เราจะพบเขาทุกวัน เพื่อวัดอุณหภูมิตรวจร่างกายรวมถึงสอนมาตรการต่างๆเกี่ยวกับโควิด 19 ซึ่งเราไม่ได้กลัวหรือวาดระแวงคนเหล่านั้น เพราะเราทำตามมาตรการความปลอดภัย อีกทั้งเรายังให้กำลังใจและให้ความเผื่อแผ่ เช่น ซื้ออาหารแล้วไปแขวนหน้าบ้านของคนที่ยกตัวเพราะเราไม่สามารถสัมผัสเขาได้

อีกมุมที่เข้าร่วมวงสนทนาแล้วอย่างภาคภูมิใจด้วยสำเนียงภาษาไทยที่ไม่ค่อยชัดแต่จับใจความได้ชัดเจนว่า

จากการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของเรา หมู่ 1 บ้านยุโปเกี่ยวกับการจัดการโควิด 19 ที่เราพี่น้องพุทธมุสลิมได้ร่วมมือกัน และสิ่งสำคัญที่ภูมิใจมากคือ คนไทยมุสลิมมุสลิมเรานั้นไม่ค่อยมีสวนยางกันเท่าไรนัก ส่วนใหญ่สวน

ยางในตำบลยุโปจะเป็นของคนไทยพุทธ ซึ่งอาชีพหลักของคนยุโปส่วนใหญ่จะเป็นการตัดยาง กริดยาง

พอโควิดมา คนมุสลิมตกงาน คนไทยพุทธในตำบลยุโปจึงให้เป็นคนตัดยาง(กริดยาง) ซึ่งรู้สึกภูมิใจอย่างมาก เพราะโดยส่วนตัว ตนเองและญาติพี่น้องไม่ค่อยมีส่วนยางเท่าไร

เมื่อเราไปขอป่า(คนไทยพุทธ)ว่ามีสวนยางให้ผมกริดยาง ปลูกยางบ้าง ซึ่งท่านก็ให้ผมโดยเรามีการแบ่งผลกำไรจากยางดังกล่าว และเวลาไปขายน้ำยาง ถ้าแก่ที่รับซื้อก็เป็นไทยพุทธด้วยเช่นกัน เหล่านี้จึงเป็นความภูมิใจของผมมาก ซึ่งตอนนี้ความสัมพันธ์ของเราก็ดียิ่งขึ้น

ผู้ใหญ่บ้านคนเดิมรีบเสริมขึ้นบ้างว่า

จากผลกระทบโควิด 19 ทำให้คนตกงานนั้น บางส่วนผมก็ภูมิใจเนื่องจากผมได้ลงไปสำรวจพื้นที่โดยเฉพาะบ้านคลองท่อน หรือ คนในหมู่ 2 บ้านทุ่งเหยียง มากกริดยางในหมู่ 1 และอีกประเด็นหนึ่งคือ หมู่ 1 ที่เคยเป็นที่อยู่ของพี่น้องมุสลิมมาก่อนนั้น ต่อมาได้ย้ายไปอยู่หมู่ 2 และ คนที่เคยอยู่หมู่ 2 ได้ย้ายมาอยู่พื้นที่ดังกล่าวซึ่งมีที่นาจำนวนมาก มุสลิมที่เคยอยู่ที่ตรงนั้นมาก่อน เขาได้กลับมาทำนาบนที่ดินเดิมดังกล่าว ทำให้เขาก็มีความสุข

อิหม่ามเสริมขึ้นต่อว่า “ดังนั้นความหวาดระแวงของคนในยุโปเราตอนนี้ไม่มีอยู่แล้ว เพราะตอนนี้เวลาตี 1 ตี 2 คนสามารถออกไปตัดยางได้อย่างสบายใจ” เมื่อก่อนนี้ “ไม่ได้ ไม่ปลอดภัย”

ท่ามกลางวิกฤตโรคระบาดเผยให้เห็นอีกด้านคือ ความสัมพันธ์ที่เริ่มเห็นว่ากลับมาหลังจากที่คนไทยซึ่งส่วนใหญ่เป็นมุสลิมกลับมาเลเซียมาอยู่ในหมู่บ้านและเริ่มมีงานทำหลังจากที่ผ่านกระบวนการขั้นตอนการกักโรคครบถ้วนแล้ว อย่างไรก็ตามก็ดี ปัญหาด้านสุขภาพและการเฝ้าระวังป้องกันโรคยังคงมีอยู่ เนื่องจากว่า “การสร้างภูมิคุ้มกันหมู่” ด้วยการฉีดวัคซีนนั้นยังเป็นประเด็นปัญหาท้าทายการทำงานของสาธารณสุข ด้วยชาวบ้านในพื้นที่

โดยเฉพาะมุสลิมจะมีความไม่วางใจวัคซีนมากนัก สืบเนื่องจากความไม่ชัดเจนในเรื่องที่มาและกระบวนการขั้นตอนของการผลิตวัคซีน ยิ่งประเด็นวัคซีนป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด-19 ยิ่งมีข้อท้าทายมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อมีข้อมูลไม่ครบถ้วน มีกระแสข่าวเรื่องการฉีดแล้วเสียชีวิต นอกจากนี้ ยังมีข่าวซุบซิบในวงชาวบ้านเรื่องการผลิตวัคซีนอาจจะไม่ “ฮาลาล” ถูกหลักการตามศาสนา หรือ “ฮะรอม” ไม่ถูกหลักการ รวมไปถึงความเข้าใจผิดในหมู่ชาวบ้านเรื่องเจลแอลกอฮอล์สำหรับล้างมือ ที่ชาวบ้านเข้าใจผิดคิดว่าเป็นแอลกอฮอล์ชนิดเดียวกับที่อยู่ในสุรา ซึ่งเป็นสิ่งต้องห้ามทางศาสนา

นอกจากประเด็นเรื่องการฉีดวัคซีนแล้ว ยังมีเรื่องอคติและการตั้งข้อรังเกียจผู้ที่ติดเชื้อหรือใกล้ชิดกับผู้ที่ติดเชื้อ มีการตั้งข้อรังเกียจและกล่าวหากันว่าชาวมุสลิมนำเชื้อมาแพร่ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนพุทธ – มุสลิมมีข้อท้าทายเพิ่มขึ้น ในบางชุมชนมีการตั้งข้อรังเกียจคนที่ติดเชื้อด้วยเป็นต้น เมื่อมีการจัดวงสานเสวนาแลกเปลี่ยนประเด็นปัญหาเชิงลึกถึงเรื่องข้อท้าทายเกี่ยวกับการทำงานด้านสุขภาพในพื้นที่ทางวัฒนธรรมสังคมมุสลิม ทำให้ได้เห็นว่ายังมีปัญหาที่ต้องการความร่วมมือกันอีกมาก วงสานเสวนา นอกจากจะช่วยให้ทุกฝ่ายได้ยีนสภาพปัญหา เข้าใจข้อจำกัดและความท้าทายในการทำงานของกันและกันมากขึ้น ยังช่วยให้คนทำงานสามารถปลดปล่อยความเครียด ความกังวลที่ทับถมตนเอง เป็นการเสริมพลังด้วยกระบวนการกลุ่มไปในตัว นอกจากจะมีส่วนช่วยแบ่งเบาภาระหน้าที่อันหนักหน่วงของบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขแล้ว ยังช่วยให้มองเห็นว่าแต่ละคนแต่ละฝ่ายจะช่วยกันปิดจุดอ่อนงานเฝ้าระวังป้องกันได้ด้วย

เพื่อนรักต่างศาสนา:

ผู้นำในการก่อกองสันติภาพและความปรองดองในสังคมไทย

อาจารย์ ดร.พัทธธิดา นาคอุไรรัตน์ มอบเอกสาร
แนะนำโครงการให้แก่ นางสาววรรัตน์ เข็ชรเรือนทอง
ปลัดเทศบาลตำบลไป

โครงการเพื่อนรักต่างศาสนา โดย อาจารย์ ดร.พัทธธิดา นาคอุไรรัตน์ และ กลุ่มธักทอสันติภาพ นำโดย
คุณหญิงนางค์ คล้ายนิมิตร ได้ร่วมกันจัดกิจกรรมสร้างความรู้ความเข้าใจในการร่วมป้องกันและ
ระบอบของไวรัสโคโรนา-19 และทำความเข้าใจเรื่องการรณรงค์สร้างภูมิคุ้มกันหมู่ และเยี่ยมชมผู้ป่วย
ติดเตียง และผู้สูงอายุติดบ้านพร้อมทั้งมอบของที่จะใช้ใน อ.เมืองยะลา โดยในภาคเช้าได้มีการเสวนา
เพื่อสร้างสภาวะสันติภาพในชุมชนหนุนเสริมกระบวนการสร้างสันติภาพในพื้นที่ชายแดนใต้

“สะพานดำ” พื้นที่ความทรงจำร่วม

ในอดีต การคมนาคมหลักเพื่อเข้าสู่ยะลาอาศัยรถไฟ ซึ่งตัดผ่านพื้นที่
ไปก่อนจะเข้าสู่ยะลา และเป็นเส้นทางที่เป็นพื้นที่ความทรงจำร่วมของเพื่อน
รักต่างศาสนามาตั้งแต่วัยเยาว์ หลายคนเป็นเพื่อนผูกพันกันมาเพราะใช้
เส้นทางรถไฟและใช้ “สะพานดำ” ซึ่งคับแคบต้องใช้ความสามารถพิเศษใน
การทรงตัวเมื่อมีคนอื่นเดินสวนทางมา หรือโดยเฉพาะเมื่อเวลารถไฟผ่านมา
แต่เมื่อพูดถึง “สะพานดำ” เสียงหัวเราะและแวตาสดใสก็เปล่งประกาย
และตามมาด้วยการแย่งชิงกันบอกเล่าเรื่องราวความทรงจำ และเริ่มถามกัน
แซวกันว่า “ใครเกิดทันบ้าง” “อายุเท่าไรกันแล้ว” “เริ่มเข้าสู่วัยคนเฒ่าเล่า
ความหลัง”

อสม. พุทธคนแรกเปิดประเด็นเล่าเรื่องสะพานดำในสมัยอดีตรวมถึง
ความเป็นไปของตำบลไปว่า

สมัยที่เรียนหนังสือชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ต้องเดินเข้าไปโรงเรียน เพราะ
สมัยนั้นไม่ได้มีรถ ซึ่งเดินจากยูไปไปถึงโรงเรียนประมาณ 3 กิโลเมตร ใน

ระหว่างเดินทางก็มีหมู่บ้านของมุสลิมคือหมู่บ้านบาโด อีกทั้งสมัยก่อนจะมีกลุ่มวัยรุ่นที่แตกต่างกันคือ วัยรุ่นสมัยก่อนจะไม่อันตรายเท่าสมัยนี้³

สำหรับคนที่มีความรู้จะขึ้นจักรยานในการเดินทาง ข้ามสะพานดำซึ่งทอดข้ามแม่น้ำเข้าเมืองยะลา สะพานดำนั้นคือทางรถไฟข้ามแม่น้ำซึ่งมีช่องทางสำหรับเดินเท้าและจักรยาน ความกว้างของช่องทางประมาณ 1.5 เมตร คนสมัยก่อนต้องเป็นคนมีฝีมือเท่านั้นที่จะสามารถขี่รถมอเตอร์ไซด์หรือจักรยานสวนทางกันได้ และไม่เพียงแต่พวกเรา สมัยก่อนมีคนจีนที่ใช้เส้นทางดังกล่าวสัญจรเช่นเดียวกัน⁴

ผู้ใหญ่นายไป อธิบายเพิ่มเติมอีกว่า

สะพานดำ ที่เรียกเช่นนั้นเพราะสะพานเหล็กที่มีสีดำ แต่ในสมัยก่อนนั้นเป็นสะพานไม้และมีทางเบี่ยงไว้สำหรับเดินข้ามเข้าไปในเมืองยะลาโดยเฉพาะไปตลาดสดรถไฟ(ตลาดวิลชัย) โดยสะพานดังกล่าวอยู่ในเขตหมู่บ้านบาโด ดังนั้นผู้คนในหมู่บ้านใกล้เคียงจึงใช้เส้นทางนี้ด้วยเช่นกัน เพราะเป็นเส้นทางที่ตัดเข้าเมืองยะลาที่ใกล้ที่สุด ซึ่งหากจะไปอีกเส้นทางหนึ่งคือ ต้องไปทางสะพานตำบลท่าสาปเก่า เข้าตำบลสะเตงแล้วจึงมาในเมืองยะลาได้ แต่เส้นทางย่อมไกลกว่าเส้นทางสะพานดำ

สมัยก่อนนั้นมีความอันตรายมากกว่าสมัยปัจจุบัน ผู้คนในสมัยก่อนจึงต้องใช้ความสามารถ และความระมัดระวังอย่างมากในการสัญจร ซึ่งเวลาไปโรงเรียน ช่วงเช้าจะปั่นจักรยาน แต่ถ้าช่วงน้ำท่วมสัญจรไปมาไม่ได้ จึงต้องเดิน

---

³ ผู้พูดอธิบายต่อว่าวัยรุ่นสมัยก่อนไม่มีปัญหาเรื่องยาเสพติด และผลพวงจากการเสพติดยาที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมความรุนแรงตามมา

⁴ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมยะลาหลายชิ้นแสดงหลักฐานการเข้ามาอยู่ในพื้นที่ยะลาของคนจีนจำนวนมาก จุดใหญ่ที่คนจีนปักหลักค้าขายได้แก่ อ.เมืองยะลา และ อ.เบตง และกระจัดกระจายทำอาชีพเกษตรกรรมไปตามอำเภอต่าง ๆ รวมทั้งในจังหวัดข้างเคียงด้วย

เท้าไปทางรถไฟ ระยะทาง 3 กิโลเมตรเพื่อจะไปเรียนโรงเรียนในเมือง ซึ่งจะออก
เดินเท้าไปตั้งแต่เมื่อ 06:00 น ก็ต้องตื่นแต่เช้า

การเดินดังกล่าวจึงถูกเรียกว่า การเดินนับไม้หมอนเพราะ ในระหว่างที่
เดินอยู่นั้น จะนับไม้หมอนที่ตกอยู่บริเวณข้างทางไปด้วย

แล้วก็ทั้ง 4 หมู่บ้าน จะสัญจรทางสะพานดำทั้งหมด คือ หมู่บ้านตาเซะ
บ้านยุโป บ้านทุ่งเทรียง และบ้านบาโด

อยู่กับความทรงจำบาดแผลและก้าวข้ามอย่างเท่าทัน

ในวงสานเสวนา อาจารย์ชาญชัยได้เปิดประเด็น อดีตปัจจุบันและ
อนาคต ความสัมพันธ์ของคนในตำบลยุโปนั้น เกิดขึ้นได้อย่างไรและมีการ
เปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง รวมถึงเมื่อเผชิญกับเหตุการณ์เราสามารถผ่าน
เหตุการณ์นั้นได้อย่างไร

ภาพบรรยากาศในวงสานเสวนา ณ สำนักงานเทศบาลตำบลยุโป

พระภิกษุสงฆ์ผู้แทนจากเจ้าอาวาสวัดยุพาราม (ยุโป) แสดงความเห็นเป็นคนแรกโดยชี้ให้เห็นว่า

สังคมไทยเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ฉะนั้น เราต้องศึกษาและเรียนรู้ข้อแตกต่างซึ่งกันและกันและไม่ดูถูกแต่ละศาสนาเพื่อที่จะไม่ให้เกิดความแตกแยกซึ่งในสังคมเป็นการพัฒนาประเทศชาติให้อยู่อย่างสันติสุข

ท่านเล่าต่อว่าท่านบวชเป็นพระภิกษุตั้งแต่ “ยังไม่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ ประมาณปี 2546 จนมาถึง| ปัจจุบัน ตอนที่ไปบวช บวชที่วัดในจังหวัดนราธิวาสและได้มาอยู่ที่ปัตตานี 4 ปี และได้มาอยู่ ที่วัดยุพาราม ประมาณปี 2553 ได้เห็นว่าบรรยากาศในช่วงนั้นปี 2553 ในพื้นที่ยังมีความหวาดระแวงซึ่งกันและกันเวลาจะออกนอกพื้นที่หรือออกนอกบริเวณวัด ไม่จำเป็นก็ไม่มีใครออกไปไหนกัน

ท่านอิหม่ามยุโป เล่าให้ฟังว่า ตัวท่านเองไม่ได้เป็นคนยุโป แต่ย้ายเข้ามาอยู่ในยุโปประมาณปี 2530 สิ่งที่ท่านอิหม่ามได้สัมผัสโดยตรงผ่านประสบการณ์ของตัวเองคือ

ในช่วงแรกที่ได้มาอยู่นั้นความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับคนมุสลิมมีความสัมพันธ์ที่พึ่งพาซึ่งกันและกันมีงานของหมู่บ้านหรือของใครเราก็จะช่วยกันหรือแม้กระทั่งในสมัยก่อนนั้นหมู่บ้านคลองท่อนหมู่บ้านยุโปและหมู่บ้านลูกเหลียง เมื่อหมู่บ้านใดจัดงานคนในหมู่บ้านอื่นๆก็จะเข้ามาช่วยเหลือรวมถึงร่วมกันจัดงานเสมือนเป็นหมู่บ้านเดียวกัน แต่หลังจากนั้นเมื่อเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้คนในหมู่บ้านดังกล่าวเกิดการระแวงซึ่งกันและกันไม่กล้าที่จะออกนอกบ้านหรือจัดงานระหว่างหมู่บ้าน ซึ่งต่อมาเมื่อเหตุการณ์ความไม่สงบได้ผ่านมาระยะหนึ่งทำให้คนในพื้นที่เข้าใจว่าผู้ที่ก่อความไม่สงบนั้นไม่ใช่คนในหมู่บ้านจึงทำให้ลดความกังวลของคนลงและส่งผลให้ชาวบ้านเริ่มออกมาทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างศาสนา ในช่วงที่เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงนั้นตนเป็นอิหม่ามประจำมัสยิดก็เกิดความกังวลเนื่องจากต้องไปเป็นอิหม่ามละหมาดในช่วงกลางคืน 2 เวลาคือ 19:00 น กับ 20:00 น ซึ่งในขณะนั้นมีการ

กราดยิงทั้งวัดมัสยิดร้านสะดวกซื้อร้านน้ำชาโดยจะเน้นยิงสถานที่ที่มีการรวมตัวกันหลายๆ คน จึงทำให้ตานั้นรู้สึกหวาดระแวง ซึ่งการดำเนินชีวิตเพื่อนำละหมาดนั้นคือเมื่อตอนไปนำละหมาดเสร็จกลับเข้าบ้านอย่างรวดเร็วและปิดบ้านพักผ่อน แต่ตอนนี้ความหวาดระแวงดังกล่าวนี้ได้จางลงอย่างมาก จนเกือบจะกลายเป็นปกติ (อิหม่าม, 24 กุมภาพันธ์ 2564)

ดังกล่าวแล้วว่า พื้นที่ยุโรปเคยมีเหตุการณ์ความรุนแรงบ่อยครั้ง และความรุนแรงก็เกิดกับคนในชุมชนเองด้วย ยิ่งเป็นการตอกย้ำความกลัว ไม่ไว้วางใจระหว่างชาวพุทธ และ มุสลิมในชุมชนมากขึ้น เพราะไม่มีใครบอกได้ว่า ใครเป็นคนทำ⁵ ถึงตอนนี้อิหม่ามคนเดิมเล่าให้ฟังว่า

ปี 2550 เกิดเหตุการณ์การลอบยิงพ่อของอิหม่ามเองจนเสียชีวิต พ่อเป็นแพทย์ประจำตำบลยุโรป ในตอนนั้นพ่อกลับมาจากวัด เนื่องจากช่วงนั้นที่วัดมีกิจกรรม พ่อกลับมาเวลาประมาณเกือบเที่ยงคืนปรากฏว่า มีคนร้ายดักรุมยิงระหว่างทางกลับบ้าน พ่อก็ได้ต่อสู้จนได้รับบาดเจ็บและมีคนนำมาส่งโรงพยาบาล และก็เสียชีวิตในเวลาต่อมา ที่โรงพยาบาล (อิหม่าม, 24 กุมภาพันธ์ 2564)

เมื่อความรุนแรงจู่โจม ความเจ็บปวดทุกข์ทรมาน ความทรงจำเต็มไปด้วยบาดแผล เราจะก้าวข้ามกันได้อย่างไร คำถามสำคัญที่ไม่มีใครสามารถจะตอบได้เพียงลำพัง และไม่มีทางออกใดที่จะทรงพลังมากเท่ากับการรวมพลังร่วมคิด และมองผ่านกลไกต้นทุนทางสังคมที่สำคัญ

---

⁵ จำนวนผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบของตำบลยุโรปตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันโดยแยกตามศาสนา ผู้ใหญ่บ้านได้ตอบว่า แผนที่ยุโรปมีผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ทั้งหมด 17 คน ซึ่งเป็นชาวมุสลิม 1 คนและอีก 16 คนเป็นคนไทยพุทธทั้งนี้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่หมู่บ้านยุโรป มีเพียงสองเหตุการณ์ คือคลองท่อน และส่วนเหตุการณ์ที่เหลือเกิดขึ้นที่รอยต่อระหว่างหมู่บ้านยุโรป

อสม. มุสลิมเริ่มต้นจากการทบทวนวิถีชีวิตสมัยอดีตก่อนเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบถึงเส้นทางสะพานดำ ที่ทั้งพุทธ –มุสลิม –จีน ใช้ร่วมกันในการสัญจรเข้าเมืองยะลา สำหรับเธอเพื่อไปโรงเรียน และบางครั้งก็เดินบนรางรถไฟ และทบทวนให้เห็นร่องรอยความสัมพันธ์ที่ตึงตังตั้งแต่รุ่นพ่อจนมาถึงรุ่นเธอ และบอกเล่าถึงช่วงเวลาที่ทำทนายว่า

บ้านอยู่ติดรั้ววัดเลย ที่จริงเป็นสำนักสงฆ์พุทธ ภิพยเฉลิม (ปัจจุบันเป็นสำนักสงฆ์ร้างแล้ว) เจ้าอาวาสกับพ่อเป็นเพื่อนสนิทกัน มีการไปมาหาสู่กัน ต่อมาพ่อก็ย้ายบ้านมาอยู่ฝั่งหนึ่ง

พ่อเป็น ขรบ. แล้วก็มีมันเป็นช่วงที่มีสถานการณ์ความรุนแรง พ่อตัวเองโดนยิง ประมาณปี 53 วันนั้นพ่อไปเข้าเวรที่โรงเรียนบ้านบาโด แล้วก็กลับมาช่วงตีหนึ่ง (01:00 น.)

โดนยิงในคืนที่เป็นเทศกาลทำตุปะดัม (ข้าวเหนียวดัม) เป็นคืนก่อนที่จะเข้าสู่วันฮีด (ช่วงถือศีลอดเดือนรอมฎอน) หลังจากนั้นก็คือคือเราอยู่กันแบบหวาดระแวงไป

อสม. พุทธอีกคนเสริมขึ้นว่า

สำหรับคนพุทธนั้นไม่ว่าจะเป็นข้าราชการหรือไม่ ก็มีสิทธิโดนเหตุการณ์เช่นกัน อย่างกรณีของอาเชยของตน ที่ไปตัดหญ้าแต่กลับโดนยิงและคนมุสลิมที่โดนยิงที่ทำงานกับรัฐนั้น ตนมองว่าคนมุสลิมดังกล่าวเขาอาจมองว่า เป็นสายให้กับรัฐจึงถูกยิง

พระอาจารย์ผู้ช่วยเจ้าอาวาสซึ่งนั่งฟังอยู่นานก็เสริมขึ้นว่า

ไม่ใช่แค่พุทธ แม้แต่มุสลิมถ้าเป็นข้าราชการอาจจะถูกยิงเหมือนกัน ดังนั้นจึงไม่เกี่ยงว่าจะเป็นพุทธ หรือ มุสลิม แต่ถ้าเป็นข้าราชการแล้วก็ถือเป็นเป้าหมายเหมือนกัน

เพราะถ้าดูจากกรณีของพี่น้อง อสม. รวมถึง ขรบ. ก็เป็นมุสลิมทั้งสอง แต่เป็นคนของรัฐ(ข้าราชการ ลูกจ้างของรัฐ ทำงานสถานที่ราชการ)

อิหม่ามที่นั่งไม่ไกลจากพระภิกษุเสริมขึ้นว่า

ช่วงประมาณปี 2552-2553 มัสยิดคลองท่อนโดนกราดยิงเข้าไปในมัสยิด ซึ่งเป็นช่วงละหมาด อีกทั้งมีการกราดยิงร้านสะดวกซื้อต่างๆ ทำให้เกิดความสับสน ไม่รู้ว่าใครฝ่ายใด เป็นผู้ก่อเหตุ ซึ่งส่งผลต่อการดำเนินชีวิตทำให้วาดระแวง และต้องรักษาความปลอดภัยมากขึ้น ซึ่งเราก็ไม่รู้คนร้ายที่ก่อเหตุดังกล่าวนั้นต้องการอะไร ซึ่งภายหลังเมื่อมีการพูดคุยกันในหมู่บ้านรวมถึงมีการทำกิจกรรมร่วมกัน ทำให้ความหวาดระแวงดังกล่าวค่อยๆ จางหายไป

อดีตข้าราชการครูอีกท่านหนึ่งเสริมประเด็นเรื่องการยิงที่เกิดขึ้นมากในพื้นที่ยุโป แต่คราวนี้เป็นพระที่เป็นลูกศิษย์ของตนเองถูกยิง

แต่เคราะห์ดีที่กระสุนเฉียดบาดเนื่องจากช่วงนั้นพระกำลังบิณฑบาตอยู่ในช่วงนั้น ทำให้กระสุนไม่โดนจุดสำคัญ พระจึงรอดมาได้ ซึ่งปัจจุบันพระได้สึก (ลาสิกขา) และกลับไปใช้ชีวิตที่กรุงเทพฯ

ถัดมาที่บ้านบาโด มีผู้บริหารถูกยิง ซึ่งเป็นครูที่สอนอยู่ที่ยุโปหลายปี ซึ่งอีกไม่กี่ปีท่านจะเกษียณอายุราชการ ซึ่งท่านโดนยิงที่บริเวณสะพาน ใกล้สำนักสงฆ์ พุทธทิพย์เจดิม ซึ่งปัจจุบันสำนักสงฆ์ดังกล่าวได้ร้างแล้ว เนื่องจากมีปัญหาเรื่องการดูแลจัดการ ซึ่งสมัยก่อนพระจากสำนักสงฆ์นี้จะบิณฑบาตบริเวณสะพานดำ ซึ่งสมัยก่อนผมมักจะเดินทางผ่านสำนักสงฆ์นี้ตลอด แต่ปัจจุบันได้ยุบสำนักสงฆ์แห่งนี้แล้ว

บรรยากาศในห้องเจียบลงชั่วคราว เราปล่อยให้วงสนทนามีจังหวะหยุดพักชั่วคราว ก่อนที่จะมีเสียงอดีตข้าราชการครูดังขึ้นทำลายความเงียบเพื่อจะหาทางตอบคำถามถึงวิธีการรับมือและก้าวข้ามความหวาดระแวงหลังจากเกิดเหตุการณ์ลักษณะที่ทำให้ง่ายต่อการกล่าวโทษอีกฝ่ายว่าเป็นผู้ก่อเหตุ เขาเริ่มเล่าให้ฟังถึงวิธีการเผชิญหน้าโดยเริ่มจากการทบทวนประสบการณ์และเรียนรู้จากกลไกที่เป็นต้นทุนทางสังคมว่า

ตำบลยุโปเป็นตำบลที่มีความรุนแรงมากที่สุดในอำเภอเมืองจังหวัดยะลา มีการฆ่าและเผ่าศพ การเชือดคอ ลอบทำร้ายลอบยิงเป็นต้น ในช่วงปี พ.ศ 2547- 48 - 49 และ 50

พื้นที่เกิดเหตุ...โรงเรียนมัธยมทั้งหมดในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบมากที่สุดคือโรงเรียน คณะราษฎรบำรุง 2 ซึ่งเป็นโรงเรียนในตำบลยุโป คือวันที่ 6 กันยายนปี 2556 มีน้องทหาร 2 คน เสียชีวิต 2 คน โชคดีมากที่นักเรียนในโรงเรียนดังกล่าวไม่ได้รับ ความเสียหายใดๆรวมกัน

ผมเป็นครู ได้อยู่ในบริเวณนั้น และอยู่ก่อนหน้านั้นด้วย คือผมเรียนจบที่นั่น

ในสมัยที่ผมเรียนประถมและมัธยม มีเพื่อนที่เป็นทั้งมุสลิมและพุทธเรียนอยู่ร่วมกันและเพื่อนต่างหมู่บ้านก็เรียนอยู่ร่วมกัน

ในสมัยนั้นเรามีวิชาที่เรียนร่วมกันคือวิชาศาสนา ทำให้เรามีความรู้เรื่องศาสนาอื่นร่วมกัน ดังเช่นที่พระคุณเจ้าได้บอการู้เขารู้เรา เราเรียนรู้หลักปฏิบัติ 5 ข้อของมุสลิม รู้หลักของศาสนาคริสต์รวมถึงศาสนาพราหมณ์ฮินดู เมื่อเรารู้เขารู้เราจึงเกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน

แต่เมื่อมีการปรับหลักสูตรและได้แยกการเรียนวิชาศาสนาตามศาสนาของตนเช่น มุสลิมก็เรียนกับวิทยาการที่เป็นมุสลิม พุทธก็เรียนกับพระ ดังนั้นจึงทำให้ความเข้าใจในศาสนาอื่นหายไปอย่างน่าเสียดาย (อดีตข้าราชการครู, 24 กุมภาพันธ์ 2564)

อีกครั้ง เมื่อมีโครงการ ดิวน้องๆก่อนเข้ามหาวิทยาลัย เช่นโครงการริมน้ำใจ หรือโครงการอื่นๆ ปรากฏว่ามีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่เป็นมุสลิม เข้ามาดิวเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะวิชาศาสนาพุทธ เพราะไม่มีสอน ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา หรือโรงเรียนสามัญที่มีการสอนแยกศาสนากัน ทั้งนี้เนื่องจาก ตัวข้อสอบโดยเฉพาะ ข้อสอบ o-net มีเนื้อหาศาสนาเข้ามาสอบด้วย และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ต้องใช้เป็นคะแนนเพื่อเข้าศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย และเช่นเดียวกับนักเรียนที่เป็นไทยพุทธที่ก็ต้องตัวเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนาอิสลามเช่นกัน และนอกจากนี้ตัวหลักสูตรการศึกษาของเรานั้นยังมีปัญหาเช่น เมื่อก่อน

เรามีวิชาประวัติศาสตร์ วิชาภูมิศาสตร์ แต่ในช่วงเกิดเหตุการณ์วิดางกล่าว ได้หายไปจึงทำให้เราขาดความรู้ แต่ต่อมาปัจจุบัน เห็นว่ากำลังจะนำวิดางกล่าวกลับเข้าสู่ หลักสูตรการศึกษาของสพฐ เพราะฉะนั้นการที่เรารู้เขารู้เรา ความสงสัยเรื่องต่างๆก็คงจะหายไป เช่นทำไมพระองค์ต้องบิณฑบาต ทำไมอิสลามต้องถือศีลอด เหล่านี้หากว่าเรามีการเรียนรู้ ก็จะทำให้เราเข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้น (อดีตข้าราชการครู, 24 กุมภาพันธ์ 2564)

นอกจากกลไกทางการศึกษาแล้ว ชาวอุโปเห็นพ้องกันว่า**ผู้นำในชุมชน** มีบทบาทสำคัญ และ **สมาคมศิษย์** คือสมาคมที่มีผู้นำท้องถิ่นเช่นผู้ใหญ่บ้าน กำนัน สมาชิกเทศบาล (สท.) สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (ส.อบต.) ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ หากมีการรวมตัวกันพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ร่วมกัน น่าจะเป็นทางออกจากปัญหาได้ และแน่นอนว่าอุโปเองมีต้นทุนและศักยภาพในการนำ

ผมเป็นรองประธานและจัดการประชุมกันที่ตำบลอุโปนอกเหนือจากนั้น เรายังมีบัณฑิตอาสา ที่เข้มแข็งในการทำงานช่วยเหลือสังคม และช่วยเหลือช่วยเหลือภาครัฐด้วยเช่นกัน เนื่องจาก หลายครั้งที่หน่วยงาน เข้ามาใช้บริการ เช่น ทหาร ผู้แทนจากกระทรวงสาธารณสุข เป็นต้น เข้ามาขอข้อมูลจากบัณฑิตอาสา โดยเฉพาะข้อมูลเรื่องของสุขภาพ

กลไกบัณฑิตอาสาในสามจังหวัด เป็นเครื่องจักรสำคัญในการทำงาน ด้านสังคม และมีประสิทธิภาพอย่างมาก นอกจากนี้ประเด็นเรื่องของผู้ป่วย โดยเฉพาะผู้ป่วยติดเตียงที่ขาดการดูแลจากภาครัฐ

กลไก อสม. ในตำบลอุโปเราไม่มีภาพข้อบกพร่องในการจัดการดูแลผู้ป่วยดังกล่าวถือเป็นเรื่องที่ดีอย่างมาก ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และเอาจริง เอาใจมาก

ยกตัวอย่างเคยมีครั้งหนึ่งในช่วงโควิด นายอำเภอจะเข้ามาใน ในตำบลอุโปแต่ ไม่สามารถเข้ามาได้จนกว่าจะได้รับการตรวจจากทาง อสม. ตามมาตรการของกระทรวงสาธารณสุขในช่วงนั้น คนดังกล่าวนั้นคือนายอำเภอ ด้านในอำเภอ

เองก็ไม่แสดงตัวว่าเป็นนายอำเภอ เมื่อผ่านการตรวจร่างกายแล้ว หลังจากนั้นใน
อำเภอได้แสดงตัวและชื่นชมการทำงานของ อสม. ดังกล่าวที่ทำหน้าที่อย่างจริงจัง
(อดีตข้าราชการครู, 24 กุมภาพันธ์ 2564)

กลไกสำคัญอีกประการคือ ผู้ปกครองในระดับจังหวัด คือ ผู้ว่า
ราชการจังหวัด สืบเนื่องจากเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในจังหวัดและทำงานใกล้ชิด
กับประชาชน เป็นผู้ที่ประชาชนเฝ้าจับตามองการทำงานอยู่ โดยเฉพาะใน
ระยะหลังมีการจับตามองเรื่องผู้ว่าราชการจังหวัดว่าจะเป็นมุสลิม หรือ เป็น
พุทธ เนื่องจากการปฏิบัติพิธีการทางศาสนาบางอย่าง เช่น พิธีการทางศาสนา
เกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์ หรือแม้กระทั่งการบวงสรวงศาลหลักเมืองซึ่งชาว
พุทธถือว่าสำคัญและคาดหวังให้มีการสืบสานต่อไป แต่หากผู้ว่าราชการเป็น
มุสลิมจะมีข้อห้ามในการปฏิบัติพิธีการบางอย่างที่ถือว่าขัดต่อหลักการทาง
ศาสนา อีกทั้งมีข่าวลือเรื่องการยกหรือย้ายพระพุทธรูปในห้องทำงานของ
ผู้ว่าราชการออก หรือการแปลงอาคารสถานที่ที่อาจจะมียูนิคอร์นพุทธรูป
รูปภาพต่าง ๆ ออกซึ่งชาวพุทธถือว่ากระทบต่อความรู้สึกอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม
แม้ว่าชาวพุทธจะเข้าใจว่าเป็นหลักศาสนาที่มุสลิมต้องปฏิบัติ แต่ด้วยความ
คาดหวังต่อบทบาทของผู้ว่าราชการจังหวัดมีมาก จึงเป็นที่คาดหวังและ
จับตา แต่หากสามารถปิดช่องว่างความรู้สึกนี้ไปได้ ก็จะได้รับควมไว้วางใจ
จากชุมชนสูงขึ้นด้วย ตัวอย่างที่ท้วงเสวนาช่วยกันเล่าถึงว่า

ผู้ว่าธีระท่านเป็นอิสลาม ในวันที่ 5 ธันวาคม เป็นวันเฉลิมพระเกียรติ
รัชกาลที่ 9 มีการจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ผู้ว่า เป็นมุสลิม เขาก็ไปทำพิธี
ไม่ได้ ก็มอบหมายให้รองผู้ว่า ไปทำหน้าที่แทน เป็นผู้จุดธูปเทียนไป แต่ท่านผู้ว่า
ฯ ธีระ ซึ่งเป็นมุสลิมท่านก็นั่งเป็นประธานในงาน

และเมื่อเสร็จงานผู้ว่า กับ ภรรยาก็ได้เดินไปยกมือไหว้เวลาท่านเจ้าคณะ
พระคุณเจ้า(พระภิกษุสงฆ์ที่มาร่วมพิธี) ซึ่งสร้างความประทับใจแก่คนที่ร่วมงาน

ในครั้งนั้นอย่างมาก นอกจากนั้น ทางช่อง 11 ได้นำเสนอข่าวที่ท่านได้จับมือพระ
ขึ้นรถตู้ที่ศูนย์เยาวชนยะลา (วงสานเสวนา, 24 กุมภาพันธ์ 2564)

เรื่องเล่าดังกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็น กลไกทางวัฒนธรรมว่าเป็น
กลไกที่สำคัญในสังคมชายแดนใต้ซึ่งหากนำมาใช้อย่างเข้าใจจะเป็นเครื่อง
ส่งเสริมการถกเถียงโยงใยความสัมพันธ์ให้กระชับแน่นมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ชุมชนยูโปยังมียกลไกทางวัฒนธรรมประเพณีอีกอย่างหนึ่ง
ที่แสดงให้เห็น การแลกเปลี่ยนความสัมพันธ์แบบต่างตอบแทนซึ่งกัน
(reciprocity) เช่น เมื่อมุสลิมมีงานบุญ ชาวพุทธก็จัดกิจกรรมไปร่วม “เรา
เคยทอดผ้าป่าให้แก่ภัสยิดที่คลองท่อน คำว่าทอดผ้าป่าคือการบริจาค การ
มอบสิ่งของ” ในขณะเดียวกันเมื่อทางวัดมีงานประเพณีที่มีมุสลิมเข้าร่วม
กิจกรรมทางวัดจะจัดให้มีครัวมุสลิม ต่อหลัง ๆ กิจกรรมลักษณะดังกล่าว
ได้รับการหนุนเสริมจากหน่วยงานของรัฐ

มีข้อสังเกตว่าที่ควรตระหนักระวังเช่นกันว่า หากปล่อยให้รัฐ
เป็นคนจัดกิจกรรมเอง ต่อไปชาวยูโปอาจจะแค่ไปร่วมกิจกรรม แต่ไม่รู้สีก
ว่าเป็นเจ้าของกิจกรรมอาจจะไม่รู้สีกผูกพันกันมากอย่างที่ผ่านมา ซึ่งเสี่ยง
สะท้อนในทำนองข้อสังเกตนี้เริ่มได้ยินมากขึ้นเรื่อย ๆ

ออมทรัพย์ ออมสายสัมพันธ์

นอกจากกลไกทางการศึกษา วัฒนธรรมประเพณีแล้ว ยูโปยังมียกลไก
ทางเศรษฐกิจที่เป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนสองวัฒนธรรมเข้า
ด้วยกัน ทั้งนี้ การดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์นั้นเป็นการผนวกความ
ร่วมมือภายใต้ผู้นำที่มีความรู้เพราะเป็นครุมาตลอดชีวิต แม้จะเกษียณ
แล้วแต่ยังคงทำงานอย่างแข็งขัน โดยใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนา คุณธรรม
ความซื่อสัตย์ ตรงไปตรงมา และเป็นนักเชื่อมประสานคนสำคัญที่ไม่เพียง

ชุมชนคนในยุโรปจะให้ความเคารพนับถือ ยังรวมไปถึงคนนอกพื้นที่ด้วย เขาเล่าให้ฟังว่า ได้รับการเชิญไปบรรยายแนวทางการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์ในหลายที่ “นับไม่ถ้วน จำไม่ได้หมด”

ผมเป็นเขมมาอยู่ยุโรป ประมาณ 40 ปีที่แล้ว มาเป็นประธานกลุ่มออมทรัพย์ ด.ยุโรป ตั้งแต่ ปี 2538 ปัจจุบันมีสมาชิก เกือบ 580 คน มีเงินสะสม 20 ล้านบาท ซึ่งสำหรับสมาชิก จะมีสวัสดิการต่างๆ เช่น ทุนการศึกษา ค่าปลงศพ ค่าคลอด ค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น และสำหรับสมาชิกที่เป็นผู้ป่วยติดเตียงและผู้สูงอายุ โดยในทุกปี ประมาณเมษายน เราจะไปเยี่ยมและมอบปัจจัยแก่สมาชิก ซึ่งทำได้มาเป็น 10 ปีแล้ว

กลุ่มออมทรัพย์ยังมีการเปิดให้มีการยืมเงินเพื่อไปใช้งานต่างๆ เช่นงานแต่ง งานขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น โดยไม่คิดดอกเบี้ย⁶ ทั้งต้องคืนเงินภายใน 3 วัน และนอกจากนี้เรายังมีกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลยุโรป(กองทุนวันละ 1 บาท) มีทั้งพี่น้องพุทธ-มุสลิม

โดยเริ่มแรก นำอันท่านเป็นประธานกลุ่ม(ปัจจุบันท่านได้เสียชีวิตแล้ว) โดยรองประธานกลุ่มเป็นผม อีกทั้งผมยังเป็นประธานเครือข่ายพัฒนาสังคมและความมั่นคงของตำบลยุโรป โดยทำงานเพื่อแก้ปัญหาในชุมชน ซึ่งมีการประชุมหาทางแก้ปัญหาต่างๆรวมถึงจัดกิจกรรมโดยของประมาณจากกองทุนประกันสังคมจังหวัดยะลา

ซึ่งบังเอิญผมได้รับการคัดเลือกเป็นประธานอนุกรรมการบริหารกองทุนสวัสดิการจังหวัดยะลา เลยได้งบประมาณจัดกิจกรรมกีฬาพื้นบ้านสัมพันธ์เสริมสร้างสันติสุข เนื่องจากเหตุการณ์ความไม่สงบฯ ทำให้คนในหมู่บ้านเกิดความหวาดระแวงกัน จึงจัดกิจกรรมดังกล่าวเพื่อแก้ปัญหาความหวาดระแวงด้วยการสร้างให้เกิดความรักความสามัคคี โดยจะเน้นกีฬาพื้นบ้านเช่น วิ่งวิบาก ชกกระเย่อ เป็นต้น (ประธานกลุ่มออมทรัพย์, 24 กุมภาพันธ์ 2564)

---

⁶ ซึ่งเป็นหลักการที่สอดคล้องกับวิถีมุสลิม ทำให้เพื่อนมุสลิมสบายใจและอยากเข้าร่วมเป็นสมาชิกด้วย

ข้อสังเกตสำคัญจากการทำงานในพื้นที่ความขัดแย้งยืดเยื้อคือ ผู้คนที่เคยเป็นเพื่อนกันจะไม่ไปมาหาสู่กัน โดยเฉพาะเมื่อมีเหตุการณ์ที่ทำให้ผู้นับศาสนาแต่ละฝ่าย ทั้งพุทธ – มุสลิมเสียชีวิต ยิ่งทำให้ช่องว่างระหว่างพุทธ-มุสลิมถูกขับเน้นให้แตกต่างกันมากขึ้นไปอีก ดังนั้น การหากิจกรรมที่สามารถทำร่วมกันได้จึงเป็นช่องทางแห่งโอกาสสำหรับการฟื้นฟูและกระชับความสัมพันธ์ ประธานกลุ่มออมมาร์ทย์มองเห็นโอกาสนี้เช่นกัน กระนั้น เขาก็ต้องใช้จินตนาการที่จะจัดกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์อย่างรอบคอบที่สุด เพื่อมิให้กิจกรรมดังกล่าวกลายเป็นกระดุนปลุกเร้าความขัดแย้ง เขากล่าวว่า

อาศัยว่าแต่เช็งเดิมเราเป็นเพื่อนกัน เมื่อได้มาพบและสร้างสัมพันธ์ผ่านกิจกรรม ส่งผลให้ความหวาดระแวงเริ่มลดน้อยลงมา ซึ่งภายหลังมีหน่วยงานของรัฐ เช่นเทศบาล กำนัน ผู้ใหญ่บ้านได้รับช่วงต่อเป็นผู้จัดกิจกรรมลักษณะดังกล่าวต่อไป จนปัจจุบันความหวาดระแวงดังกล่าวได้หมดไป คนมุสลิมสามารถเดินทางผ่านหมู่บ้านคนพุทธได้อย่างปกติ เช่นเดียวกันกับคนไทยพุทธที่สามารถเดินทางผ่านหมู่บ้านมุสลิมได้อย่างปกติ เสมือนก่อนเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง ในส่วนของการจัดกิจกรรมกีฬานั้นเราจะไม่จัดกีฬาที่ต้องปะทะกันทั้งสองฝ่าย เช่นฟุตบอล ทั้งนี้เนื่องจากกีฬาดังกล่าวอาจทำให้เกิดความไม่พอใจเมื่อถูกกระแทกร่างกาย (ประธานกลุ่มออมมาร์ทย์, 24 กุมภาพันธ์ 2564)

ผลจากการพยายามที่จะหากิจกรรมทำร่วมกันให้มากขึ้นมากกว่าที่จะปล่อยให้เกิดสุญญากาศขึ้นในชุมชน ความหวาดระแวงก็ลดลง ประกอบกับเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ทำงานเชิงรุกมากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องการสร้างความปลอดภัยให้แก่คนในตำบล ปิดโอกาสให้ผู้ที่ไม่หวังดีที่จะเข้ามาสร้างความไม่สงบในพื้นที่

เมื่อเจ้าหน้าที่รัฐทำงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น การจำแนกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ว่า กรณีใดเป็นการก่อความไม่สงบฯ กรณีใดไม่ใช่ อาจจะเป็นเรื่องส่วนตัวแต่ถูกเหมารวมเป็นเหตุการณ์ความไม่สงบ ก็มีส่วน

ทำให้บรรยากาศความหวาดระแวงคลี่คลายลงไป ซึ่งสมาชิกในวงสานเสวนา เห็นร่วมกันว่าก่อนหน้านี้มีจุดอ่อนคือ

1. เมื่อเกิดเหตุความไม่สงบในพื้นที่แล้ว ไม่สามารถจับผู้ก่อเหตุได้ ทำให้ไม่รู้ว่าใครเป็นใคร

2. เป้าหมายของผู้ก่อการมักจะเป็นคนของรัฐ ซึ่งมีรูปแบบที่เห็นได้ชัด เป็นเป้าหมายที่เปิด

3. สถานที่เกิดเหตุมักจะมีช่วงระหว่างรอยต่อของพื้นที่หมู่บ้าน ซึ่งทำให้ยากต่อการคาดเดาว่าเป็นคนจากพื้นที่ใด ความคลุมเครือนี้ยิ่งสร้างความระแวงมากขึ้น

ดังนั้น เพื่อจะเผื่อระวังมิให้เหตุการณ์ร้าย ๆ ย้อนเข้ามาทำลายความสัมพันธ์ที่ติงามระหว่างผู้คนต่างศาสนาในชุมชนอีก ผู้ใหญ่บ้านที่นั้งสนทนาในวงมาตั้งแต่ต้น และเป็นคนที่มื่ออารมณ์ขึ้น แม้จะดูน่าเสียงดุดันกล่าวขึ้นว่า

จริงๆ แล้วทุกอย่างที่พูดกันมาข้างต้นนั้น ไม่ว่าจะเหตุการณ์ หรืออะไร แต่ปัจจุบันสถานการณ์และบรรยากาศตลอดจนความสัมพันธ์กลับมามีโอเคหมดแล้ว และอีกส่วนคือมีผู้นำท้องถิ่น หน่วยงานของรัฐ ชรบ อรบ ทหาร ตำรวจ เป็นต้น ในพื้นที่ช่วยดูแลช่วยป้องกันช่วยกันรักษา เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้พื้นที่ตำบลๆ ใดมีความเข้มแข็งขึ้นเพราะทุกคนช่วยกันเป็นหูเป็นตาเป็นสายข่าวให้กับทางราชการช่วยกันปกป้องพื้นที่ของเรา ช่วยกันดูแลมันก็เลยเข้มแข็งขึ้นมันก็เลยไม่มีความหวาดระแวงมากขึ้น และได้ไปมาหาสู่ ได้พูดคุยในเวทีพูดคุยกันแบบนี้ ซึ่งเมื่อเกิดเหตุการณ์ เราจะได้พูดคุยเปิดอกกันว่าเกิดอะไรขึ้น มีสาเหตุอย่างไร ไม่ต้องมาวาดระแวงกันต้องเปิดใจให้กว้างต้องทำใจให้กว้าง และรับให้ได้ จะได้ไม่ต้องวาดระแวงซึ่งกันและกัน ไม่เช่นนั้นถ้าเกิดว่าไม่มีเวทีพูดคุยกันแบบนี้ จะไม่เกิดความสนิทสนมกัน

มองภาพอนาคตร่วมอย่างมีความหมาย

กระบวนการเสวนามาถึงช่วงท้าย ๆ อาจารย์ชาญชัยเชิญชวนให้ผู้เข้าร่วมทำกิจกรรมร่วมกันด้วยการเลือกการ์ดที่มีรูปภาพที่จะใช้แทนตัวเราหรือความรู้สึกข้างในของเรา โดยให้จินตนาการถึงตัวเองและสิ่งที่เราาร่วมกันทำในตำบลยุโปที่ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างพุทธกับมุสลิม หลังจากนั้นให้แต่ละคนได้พูดสะท้อนความในใจถึงความหมายและความเชื่อมโยงกับภาพที่เลือก

มีการเลือกภาพและความหมายดังนี้

ภาพต้นไม้ คือเราจะมองเห็นว่าเราจะพัฒนาเด็กอย่างไร เพราะว่าสมัยนี้เด็กจะไม่รู้เรื่องหลักศาสนาพุทธ หรือ มุสลิม ซึ่งถ้าเราไปสามารถสอนเด็กพุทธและมุสลิมด้วยกัน จะเกิดความอบอุ่นและเข้าใจศาสนาซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะต้องเรียนรู้ตั้งแต่สมัยเล็ก เพราะว่าตนโตมาในสังคมพี่น้องพุทธมุสลิม ได้เรียนรู้ซึ่งกันและกันจนเข้าใจหลักการและพิธีกรรมต่างๆ รวมถึงเคยเข้าร่วมกิจกรรมของศาสนาพุทธ เช่นงานทอดกฐินที่วัดจัดให้มีครัวมุสลิม หรืองานแต่งที่มีการจัดอาหารให้อิสลาม แต่ว่าเมื่อเกิดเหตุการณ์ ตนทำงานในหน่วยงานของรัฐที่อำเภอ เมื่อกลับมาบ้านมักจะมิจัดหมายชำมูบอยครั้ง ซึ่งเพื่อนร่วมงานของเราเช่นสารวัตรกำนันของตำบลก็ถูกยิงจึงทำให้เราหยุดงานในหน่วยงานราชการชั่วคราวด้วยความหวาดกลัว เมื่อเวลาผ่านไปสักพัก จึงเข้าสมัครงานในหน่วยงานรัฐอีกครั้งและปฏิบัติงานที่ตำบลยุโป ที่คนในตำบลให้ความอบอุ่น ซึ่งเราทำงานในพื้นที่ยุโป รวม 13 ปี เราสามารถบอกได้เลยว่าที่นี่มี ผู้นำในพื้นที่ทั้งพุทธ และมุสลิมมีความใส่ใจในทุกคนให้ความช่วยเหลือโดยไม่แบ่งแยกศาสนา ดังนั้นจึงอยากจะให้เด็กรุ่นใหม่ได้สัมผัสกับความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ ได้รับรู้ซึมซับวัฒนธรรมด้วยในหลักของศาสนาพุทธ - อิสลาม

ภาพประตุ คือเมื่อเราเปิดใจกันจะทำให้เราไม่หวาดระแวง เรามีการฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ระหว่างพุทธ มุสลิม ซึ่งอย่างน้อยการทำงานก็จะมีเพื่อนต่างศาสนา การดูแลนอกจากนี้เราทำงานดูแลผู้พิการโดยไม่แบ่งแยกว่าจะนับถือศาสนาใด

ภาพอาจารย์กับนักเรียน เพราะทุกคนให้ความเคารพซึ่งกันและกัน ไม่มีการแบ่งชนชั้น จะเป็นอาจารย์พุทธ หรือ นักเรียนอิสลาม ทุกคนก็จะไม่แบ่งชนชั้นกันและจะเคารพซึ่งกันและ

ภาพช่าง รู้สึกว่ามันมีพลังที่ยิ่งใหญ่สำหรับตัวเองและคนในหมู่บ้านมาซึ่งตนเองเปรียบเสมือนช่างเท้าหลังที่มีความเข้มแข็ง คอยทำงานต่างๆ ในหมู่บ้าน เช่น ช่วยเหลือคนพิการ ผู้สูงอายุผู้ป่วยติดเตียง

ภาพความอบอุ่น เห็นความอบอุ่น ความสามัคคีกัน อยู่อย่างฉันทิน้องระหว่างไปพุทธมุสลิม

ไม่สามารถอธิบายลักษณะภาพได้ เป็นรูปสมัยอดีต มีพระ กับประชาชนที่ไม่สวมเสื้อ เมื่อเห็นแล้วรู้สึกสบายใจ เพราะศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจของทุกคนทุกศาสนา พระเป็นที่พึ่งของคนพุทธ อิสลามก็จะมีพระเจ้าเป็นที่พึ่ง

ภาพนาฬิกา บอกถึงเวลา เวลาในการทำงานของตนเอง เพราะตนเองเป็น อสม. มา 17 ปีที่ทำงานด้านจิตอาสา ซึ่งตอนนี้พ่อของตนก็เป็นจิตอาสาญาลานันบารู ที่ทำงานด้านยาเสพติด ซึ่งพอที่จะเป็นพลังเล็กๆ ที่จะช่วยเหลือชาวบ้านได้ และเราจะทำงานแบบนี้ต่อไปร่วมกับคนพุทธและมุสลิม

อิหม่ามเลือกรูปสุนัข แกะ สื่อถึงความเข้าถึงของหน่วยงานรัฐเปรียบเทียบกับสุนัขที่ไม่มีเขี้ยวคือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่กันกับเรา มีการเข้าถึงตัวเราอย่างสันติสุข นอกจากนี้ในคำสอนของศาสนาอิสลามมีสุนัขที่สามารถ

เข้าสวรรค์ได้ ดังนั้น สุนัขจึงเป็นเพียงสัตว์ตัวหนึ่งเฉกเช่นเดียวกันกับสัตว์อื่น

ผู้ใหญ่บ้าน เลือกรับมาสองรูป รูปที่ 1 รูปอุณโรรักจากพ่อแม่สถาบันครอบครัว ถ้าสถาบันครอบครัวเข้มแข็ง ทุกอย่างจะดีทั้งหมด ไม่ว่าเรื่องยาเสพติด การศึกษา การลักขโมย

รูปที่ 2 รูปเหล่าซูปเปอร์ฮีโร่ เปรียบเสมือนซูปเปอร์ฮีโร่ในพื้นที่ตำบลยุโปที่ไม่ใช่เพียงแต่เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือผู้ใหญ่บ้าน แต่หมายถึงคนทำงานคนอื่นๆ ในตำบลยุโปด้วยเช่นกัน

ภาพเขเวนอิลเว่น เป็นภาพที่ตรงกับตัวเองและตรงกับการใช้ชีวิตของคนทั้งหมู่ 1 และหมู่ 2 คือถ้าใครมีงานอะไร สามารถบอกได้บอกกล่าวกันได้ตลอดเวลา จะเป็นงานบุญ งานแต่ง งานศพ ผมคิดว่าภาพนี้เป็นตัวแทนของคนทั้งสองหมู่บ้านเป็นอย่างดีครับ ขอขอบคุณครับ

ประธานกลุ่มออมทรัพย์ ภาพที่มีต้นไม้เล็กในป่าใหญ่ เปรียบเสมือนคนเรา ถ้าเราทำตัวให้มีคุณค่ามีประโยชน์ต่อสังคม เราก็สามารถช่วยกันพยุงสังคมมนุษย์ให้อยู่เย็นเป็นสุขได้

อดีตข้าราชการครูเลือกภาพผู้สูงอายุ เปรียบเสมือนสังคมตำบลยุโปตอนนี้เป็นผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นสถิติที่สูงกว่าของประเทศไทยรวม ทั้งนี้เพราะการดูแลเอาใจใส่ทุกหน่วยงานในตำบลยุโปให้ท่านอบอุ่นไม่โดดเดี่ยว

ปลัดเทศบาลเลือกรูปดอกไม้ดอก คือดอกทานตะวันสีเหลืองที่กำลังแบ่งบานสวยงามและก็รับแสงอาทิตย์ ซึ่งบ่งบอกถึงความสดใส ความสดชื่น ซึ่งเป็นสิ่งที่ว่าเราอยากจะให้เกิดขึ้นในพื้นที่ของเรา เป็นสิ่งที่เรากำลังพยายามจะทำอยู่ในหลายๆ เรื่อง สาเหตุที่หิบบรูปดอกไม้คือมันเป็นสิ่งที่ว่าเราอยากจะให้พี่น้องประชาชนของเราในพื้นที่มีความสุขเหมือนกับภาพใบนี้ที่ทุกคนจะมีหน้าตาสดชื่นยิ้มแย้มเหมือนดอกไม้ที่เห็นนี้ มันก็ต้องประกอบ

กับว่าเราก็ต้องดูแลให้เขามีทั้งคุณภาพกาย คุณภาพใจที่ดีมีความสุข ถึงจะสะท้อนและก็ฉายออกมาให้เราได้เห็น ตามที่เราอยากจะให้มันเป็น นี่ก็คือสิ่งที่อยากจะบอก

การสานเสวนามาถึงช่วงท้ายสุด ก่อนปิดวงอาจารย์พัทธ์ธีราสรุปว่า เราทำกิจกรรมเล็กๆ เป็นการคุยกันด้วยเรื่องอารมณ์ความรู้สึก เพราะว่าเวลาทำงาน เราจะไม่ทำเฉพาะแค่กิจกรรม แต่เราจะพยายามจะทำเรื่องของการดูแล เรื่องความสัมพันธ์ เรื่องอารมณ์ความรู้สึก เพราะว่าเรื่องนี้เหล่านี้สำคัญมาก เหมือนตอนแรกที่เราคุยกันว่า เรามีความหวาดระแวงกัน ซึ่งเป็นจุดเล็กๆ แต่เราไม่เคยกล้าที่จะคุยกัน ซึ่งส่งผลให้ความหวาดระแวงเล็กๆ ขยายไปเรื่อยๆ ถ้าเราทำงานร่วมกัน เราดูแลความสัมพันธ์ดูแลใจกัน เพราะงานของสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา งานของอาจารย์ชาญชัย งานที่พวกเราทำจะมีลักษณะนี้ เราไม่ทำงานเป็นกิจกรรมที่มีตัวชี้วัดทางวิชาการอย่างเด็ดขาดแต่เราจะบอกว่า เราต้องดูแลความสัมพันธ์ดูแลสุขทุกข์กัน เช่น ตอนนีที่บ้านมีคนติดเตียงอยู่เมื่อผู้รับสารแสดงความกังวลว่าคนป่วยอยู่ที่บ้านหรือจะเป็นอย่างไร เราก็เห็นสีหน้าท่าทางจะถามไถ่กันเอาใจใส่กัน เราช่วยกันดูว่าเราจะทำให้ชุมชนของเราเข้มแข็งได้อย่างไร เพื่อนทุกข์เราก็พร้อมที่จะแบ่งปัน โอบอุ้มไปด้วยกัน ซึ่งจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งและโดยเฉพาะตอนนี้ที่เจอกับ โควิด 19 ทั้งครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ส่งผลให้เศรษฐกิจแย่ลง จากนั้นจะมีเรื่องวัคซีนมา จะเป็นความท้าทายใหม่ที่เข้ามาในพื้นที่ของเรา วัคซีนเป็นภูมิคุ้มกันหมู่ แต่เราหลายคนจะกลัว ไม่กล้าฉีด ยังมีข่าวลือด้วยว่า หากฉีดแล้วจะทำให้ตาย หรือจะทำให้เป็นผลเสียต่อร่างกาย ยิ่งทำให้ยากต่อการทำงานของ อสม. รวมถึงหน่วยงานที่ทำงานด้านนี้โดยตรง ดังนั้นเราจะช่วยกันอย่างไร ในการรับมือ และก็ทำงานร่วมกันเพื่อที่จะสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องวัคซีน โดยไม่ทำให้กลัว กังวล ดังนั้นจึง

เป็นกิจกรรมที่เราควรกลับมาดูเรื่องของอารมณ์ความรู้สึกอย่างเท่าทันเพราะคนไทย สังคมไทยไม่คุ้นชินกับการที่เราจะพูดเรื่องของอารมณ์ความรู้สึกหรือความกลัว ความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ถ้าเรามีทักษะในการพูดคุยบ่อยๆ เราก็จะมีทักษะในการบอก แล้วเราก็จะมีพื้นที่ของความเชื่อมั่นไว้วางใจระดับหนึ่งที่เราจะกล้าบอกกัน

สรุปและปิดวง

การทำงานเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและยังประโยชน์แก่ชุมชน จำเป็นต้องโยงใยกับองค์กรและหน่วยงานปกครองท้องถิ่นซึ่งเป็นองค์กรหลักที่อยู่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด การตอบรับจากองค์กรปกครองท้องถิ่นเป็นเหมือนการเชื่อมต่อวงจรกระแสไฟฟ้าที่จะหล่อเลี้ยงงานที่ได้รับมอบหมายให้คงอยู่ และแน่นอนว่าการเปิดรับอย่างใจกว้างและเข้าใจเป็นประตูสำคัญอย่างไรก็ดี คณะทำงานได้รับการต้อนรับอย่างดีจากปลัดเทศบาลตำบลยุโป นวรัตน์ ผู้แทนของชุมชนแสดงความเข้าใจผ่านคำกล่าวตอบรับในวันที่คณะทำงานเข้าไปจัดสานเสวนาในชุมชนว่า

คิดว่าเป็นโอกาสที่ดีแก่พี่น้องเราในตำบลยุโป ที่มีกิจกรรมลักษณะอย่างนี้ซึ่งมิได้มีทุกพื้นที่ ซึ่งเราต้องมีสิ่งที่ดีอะไรสักอย่างหนึ่งที่จุดประกายให้ทางคณะจากสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยได้เลือกตำบลยุโปของเราในการจัดกิจกรรมครั้งนี้ ซึ่งเป็นผลที่ดีแก่พื้นที่ของเราเพื่อที่ว่าเมื่อจัดกิจกรรมไปแล้ว เราสามารถที่จะถอดบทเรียนเพื่อนำไปพัฒนาต่อไปอีกครั้งจากเป้าประสงค์ที่ได้กล่าวไว้ นั่นคือประเด็นเรื่องของ covid 19 และความสัมพันธ์ของพี่น้องทั้งไทยพุทธและมุสลิมในพื้นที่

ในคำกล่าวก่อนปิดวงสานเสวนาของปลัดเทศบาลทำให้เราแน่ใจว่าชุมชนยุโปจะเป็นชุมชนต้นแบบที่นำแนวคิดเรื่องศาสนาและการแพทย์เพื่อสันติภาพไปประยุกต์ใช้ในการสร้างสันติภาพและความปรองดองในพื้นที่อย่างได้ผล

นอกจากการเชื่อมโยงกับองค์กรปกครองท้องถิ่น การมีบุคลากรทาง การแพทย์และสาธารณสุขท้องถิ่นเป็นผู้ถือกุญแจไขประตูสู่ชุมชนเป็นอีกหนึ่ง กลไกในการทำงานสร้างสันติภาพและความปรองดองในชุมชน “พีแอ็ด” นาฏ นนางค์ อสม. ยุโป แคนนำในการขับเคลื่อนงานที่เข้มข้นหนึ่งในคณะทำงาน ของโครงการฯ เป็นสมาชิกของกลุ่มถักทอสันติภาพ (กทส) ซึ่งทำงานมาตั้งแต่ ปี 2558 โดยรับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลสวีตเซอร์แลนด์ เน้น ทำงานเรื่องของสันติภาพซึ่งเป็นสันติภาพในแง่ของสันติภาพเชิงบวก หรือ เรียกอีกอย่างว่าเป็น Positive peace ตั้งแต่เรื่องของสุขภาพการมีชีวิตของ คนในชุมชนทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต และสุขภาพความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้คนรอบ ๆ ตัว

คำกล่าวของปลัดเทศบาลตำบลยุโปแสดงให้เห็นโลกทัศน์ของ เจ้าหน้าที่รัฐหัวก้าวหน้าที่พร้อมเรียนรู้และหนุนเสริมชุมชนให้เข้มแข็งและ ขับเคลื่อนไปอย่างยั่งยืน

จากหลายๆ ประเด็นที่อาจารย์รุ่งได้คุยให้กับทางผู้เข้าร่วมสัมมนาในวันนี้ ได้รับฟังไป ส่วนตัวคิดว่าจะเป็นจุดเริ่มต้นที่จะมีต่อเนื่อง เสมือนวันนี้เรามาปู พื้นฐานให้กับส่วนหนึ่งของผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้ที่มาร่วมเสวนาในวันนี้ จะเป็น เหมือนว่าเป็นตัวแทนหลักในแต่ละชุมชนในพื้นที่ของของตนเองที่ดูแลอยู่แล้ว เพื่อที่จะได้ทำความเข้าใจกับพี่น้อง ชาวบ้าน ในชุมชนว่าวันนี้ได้มาคุยอะไร มีเรื่อง ใดๆอะไรที่จะได้ลงไปทำในพื้นที่ยุโปต่อไป เป็นการบอกกล่าวบอกกล่าวเล่าเรื่อง กันก่อนในเบื้องต้น ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่เรียกว่า การปูพื้น เพราะว่าโดยทั่วไป เวลาที่มีกิจกรรมประชุมเสวนา เมื่อเสร็จกิจกรรมก็คือจบแต่เพียงเท่านั้น ไม่มี หลักประกันว่ากิจกรรมนั้นมีตัวชี้วัดความสำเร็จ ความล้มเหลว ข้อควรปรับปรุง ใดๆซึ่งพบกิจกรรมลักษณะนี้มีจำนวนมากในสังคม แต่สำหรับกิจกรรมที่ อาจารย์รุ่งได้จัดมาวันนี้ จะไม่เป็นแบบนั้น(จัดแล้วจบ) เพราะลักษณะกิจกรรมที่ อาจารย์รุ่งจัดนั้น ต้องทำอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเราอาจจะมีโอกาสและคาดหวังว่าจะได้ ไปแลกเปลี่ยนกับพี่น้องในภาคอื่นต่อไป กิจกรรมที่เราร่วมกันวันนี้คิดว่า น่าจะ

ได้ข้อสรุป มีผลอะไรเกิดขึ้นในพื้นที่บ้าง ชุมชนของเราดีขึ้นหรือไม่ สามารถบรรลุเป้าประสงค์ที่วางไว้หรือไม่ ดังนั้นทางเทศบาลเองก็ยินดีต้อนรับและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเราจะได้ร่วมงานกัน

นอกจากนี้ขอฝากปัญหาการจัดการขยะของพื้นที่ยุโรป ที่เรื้อรังมาหลายปีแล้ว เราไม่มีสถานที่ทิ้งขยะของตำบลยุโรป วิธีการเบื้องต้นที่เราทำอยู่คือ การนำขยะจากบ้านเรือนต่างมารวมไว้ในรถขยะ แล้วนำไปทิ้งพื้นที่ทิ้งขยะของทางเทศบาลนครยะลา ซึ่งทำให้เทศบาลยุโรป และประชาชนต้องมีการค่าใช้จ่ายในการจัดการเรื่องนี้ จึงอยากจะฝากทางอาจารย์ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมในครั้งหน้า

ขอขอบคุณประเทศสวิตเซอร์แลนด์สนับสนุนงบประมาณให้เราครั้งนี้ เพราะเขาอยากให้เราทำงานแบบนี้ เราช่วยกันขยับเรื่องความรู้ และสาเหตุที่ต้องให้ความรู้เรื่องนี้ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันหมู่ เพราะโควิด 19 เป็น pandemic (การระบาดใหญ่ทั่วโลก) เพราะฉะนั้นเมื่อสร้างภูมิคุ้มกันหมู่ให้เกิดขึ้นได้เมื่อคนของเขา(คนภายนอกประเทศ)มาบ้านเรา เขาก็ไม่เสี่ยง และเมื่อคนของเราไปบ้านเขา เขาก็ไม่ต้องแบกรับความเสี่ยง เพราะฉะนั้นต้องช่วยกันทั้งโลก ฉะนั้นการสร้างภูมิคุ้มกันหมู่ คือการทำให้เรากับส่วนอื่นของโลกช่วยกัน ลดความเสี่ยงในการที่จะไม่ต้องมาเป็นคนแพร่เชื้อ หรือรับเชื้อ

นอกจากการรับมือกับวิกฤตของโรค การช่วยเหลือเยียวยาทางมนุษยธรรมเป็นอีกงานที่ทางสวิตเซอร์แลนด์ให้ความสำคัญและสนับสนุนให้เราและกลุ่มักทอสันติภาพ (กทส.) ช่วยทำงานนี้ด้วย รวมถึงรณรงค์สร้างความเข้าใจ ว่าถ้ามีคนที่กลับมาจากมาเลเซีย เราอย่าตั้งข้อรังเกียจกัน เหล่านี้เป็นจุดเล็กๆ ที่จะทำลายความสัมพันธ์ที่ดีงามมากของชุมชนไป ขอปิดวงสานเสวนา เพื่อเราจะได้ลงไปในพื้นที่ชุมชนเพื่อเยี่ยมเยียนผู้ป่วยติดเตียง และผู้สูงอายุติดบ้านต่อไป

ภาพกิจกรรมการลงพื้นที่เยี่ยมเยียนชุมชนยุโป

ขอขอบคุณ

กระทรวงการต่างประเทศสหพันธ์รัฐสวิส ที่สนับสนุนงบประมาณสำหรับเป็นค่าของเยี่ยมสำหรับผู้ป่วยติดเตียง เช่น ผ้าอ้อมสำเร็จรูป อาหารเสริมนมสำหรับผู้ป่วย นมยูเอชที

ขอขอบคุณ นายอำนาจ ชัยดา ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสุภาพประจำตำบลยุโปและคณะอสม.

2.2 ผลการทำงานในพื้นที่ลำพะยา

สำหรับการทำงานในพื้นที่ตำบลลำพะยา อ.เมือง จ. ยะลา ถือเป็นการทำงานในช่วงการสำรวจพื้นที่และจัดวงเสวนาแบบภายในกลุ่ม (intra-dialogue) กล่าวคือ การสานเสวนาเฉพาะคนในกลุ่มพุทธ และการสานเสวนาเฉพาะคนในกลุ่มมุสลิมด้วยกัน และจะทำในพื้นที่เฉพาะของฝ่ายพุทธ และพื้นที่เฉพาะของฝ่ายมุสลิมเท่านั้น ทั้งนี้ สืบเนื่องจากพื้นที่ลำพะยาเพิ่งผ่านเหตุการณ์การกราดยิง 15 ศพเมื่อปี 2562 และในพื้นที่มีปัญหาเกี่ยวกับโครงการพัฒนาของรัฐ คือ การสร้างอ่างเก็บน้ำที่ส่งผลให้ต้องมีการเวนคืนที่ดินที่เป็นสวนผลไม้ของชาวบ้านในย่านนั้น และมีชาวบ้านบางส่วนที่ไม่เห็นด้วยกับการสร้างอ่างและเวนคืนที่ดิน อีกทั้งในบริเวณที่น้ำจะท่วมถึงนั้นจะทำให้สุสานคนไทยเชื้อสายจีนที่มีอายุกว่า 200 ปี และเป็นบรรพบุรุษของชาวบ้านบริเวณนั้นต้องจมน้ำไปด้วยซึ่งจะทำให้ลูกหลานไม่สามารถไปเช่นไหว้บรรพบุรุษในเทศกาลสำคัญ ๆ ได้

ด้วยสภาพเงื่อนไขสังคมที่มีความขัดแย้งชุกชอนลึก ๆ หลายประการ เมื่อมีเหตุการณ์ความรุนแรงจากการกราดยิง ยิ่งทำให้ความเชื่อมั่นไว้วางใจระหว่างชุมชนตกอยู่ในภาวะคลุมเครือ การจัดวงเสวนาจึงแยกเป็น 2 วงเล็ก ๆ และเป็นการสานเสวนาอย่างไม่เป็นทางการ ก่อนที่จะออกเดินทางเยี่ยมบ้านผู้ป่วยติดเตียงและผู้สูงวัยติดบ้านในช่วงบ่าย

2.2.1 วงสานเสวนาบ้านทุ่งสเดา

ตำบลลำพะยา หมู่ 5 ตะวันออก(บ้านทุ่งสเดา)

หลังจากที่แนะนำโครงการ เราชวนผู้อาวุโสสนทนาเรื่องราวความเป็นมาของพื้นที่ อาจารย์พัทธ์ธีราตั้งคำถามไปว่า เมื่อก่อนที่นี่มีการทำเหมืองไหม้แน่ใจว่าท่านผู้อาวุโสหรือโต๊ะแซ (พ่อเฒ่า) ได้ทันเห็นเหมือง หรือได้เข้าไปทำงานในเหมืองบ้างหรือไม่ อยากจะขอให้เล่าให้ฟัง ซึ่งโต๊ะแซยิ้มและพูด

ภาษาไทยบางคำ ก่อนที่อาจารย์พัทธ์ธีราจะบอกว่าให้ “แกเจ๊นาย” แปลว่า “พูดภาษามลายู” เดี่ยวเต๊ะ(น้อง)จะเป็นคนแปล เพราะเป็นที่รู้กันว่า ผู้อาวุโสจำนวนมากในพื้นที่ไม่ถนัดที่จะพูดภาษาไทย เมื่อเปิดทางเช่นนั้น บทสนทนาจึงเริ่มขึ้น

โต๊ะแซ(พ่อเต๋า) หนึ่งในผู้เข้าร่วมเสวนาย่อยที่ลำพะยา เล่าให้ฟังว่า ท่านเคยเป็นแรงงานเหมืองในสมัยนั้น เหมืองลิดล และเล่าต่อว่า

ในสมัยนั้น (ปี พ.ศ.2500 โดยประมาณ)มีบริษัทได้เข้ามาทำเหมืองที่ตำบลลิดล อำเภอเมืองยะลา เพื่อหาแร่ราคาสูง รวมถึงดีบุกและหิน โดยทางบริษัท ได้จ้างประชาชนในตำบลลิดลเป็นแรงงานหลักในการทำงาน อีกทั้งยังมีแรงงานจากนอกพื้นที่เข้ามาทำงานด้วยเช่นกัน เช่น คนอีสาน ซึ่งมาทำงานที่ลิดล และได้ตั้งบ้านเรือนที่ลิดล หลังจากบริษัทที่รับสัมประทานแร่ดีบุกได้สิ้นสุดลง

เมื่อแร่หรือดีบุกได้หมดไป มีบริษัทที่รับสัมประทานหินเข้ามารับช่วงต่อ โต๊ะแซได้รับค่าจ้างราวๆวันละ 20 บาท ในช่วงนั้นก็มีแรงงานที่มาจากนอกพื้นที่เข้ามาทำงานร่วมกันนั้น ไม่ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งใดทั้งสิ้น

ในสมัยนั้นมีเหตุการณ์การหายสาบสูญของผู้นำผู้มีชื่อเสียงในพื้นที่ คือ ะยะสุหลง

เมื่อได้ยินชื่อ “ยะสุหลง” อาจารย์พัทธ์ธีราก็หุ้่งและได้ถามโต๊ะแซเกี่ยวกับยะสุหลงว่าเคยเห็น เคยรู้จักหรือไม่ โต๊ะแซตอบว่า “เคยได้ยินแค่ชื่อ ไม่ได้เคยเห็นหน้าไม่เคยรู้จัก ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในช่วงนั้น จึงไม่ส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของโต๊ะแซ เพราะในสมัยนั้น เทคโนโลยีด้านข่าวสาร ยังไม่ได้มีความสามารถอย่างทุกวันนี้”

โต๊ะแซหลายคนที่นั่งอยู่แถวนั้น ไม่ค่อยพูด อาจจะเพราะไม่คุ้นเคย และเป็นวัฒนธรรมของพื้นที่ด้วยเช่นกันที่การสนทนาร่วมระหว่างหญิง-ชาย ไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่เป็นภาพที่ไม่ค่อยเกิดขึ้นบ่อยนัก แต่วัน

ดังกล่าวนับว่าเป็นกรณีพิเศษที่ได้ะแซหลายคนนั่งอยู่ข้าง ๆ ร่วมฟังการสนทนา

โต้ะแซคนเดิมที่ดูจะเป็นคนช่างคุยมากกว่าคนอื่น ๆ เล่าให้ฟังว่า

ในสมัยก่อน ทวี วิทยุ ยังไม่มี มีแต่ตู้เสียงของหมู่บ้านที่รับสัญญาณเสียงเท่านั้น ที่สามารถรับฟังข่าวสารจากทางรัฐบาลส่วนกลางโดยใช้วิธีการปั่นไฟ ไม่ค่อยรู้ข่าวสารอะไร

ชีวิตความเป็นอยู่ของคนทั่วไป โต๊ะแซเล่าให้ฟังว่า ส่วนใหญ่ก็ทำสวนทำไร่ เป็นคนงานเหมือง เป็นคนไทยบ้าง คนจีนบ้างที่มาทำงานเป็นลูกจ้าง และยังเล่าถึงการทำบัตรประจำตัวประชาชน ซึ่งต้องอายุครบ 25 ถึงจะได้ทำบัตรประชาชน โต๊ะแซเล่าต่อไปว่า สมัยก่อน ศูนย์ราชการอำเภอเมืองยะลาจะอยู่บริเวณตรงข้ามโรงเรียนบ้านท่าสาป ซึ่งอยู่ใกล้ทางแยกของตำบลสะเตง เมืองยะลามีความเจริญ มีตลาดขนาดใหญ่เป็นศูนย์กลางของเมืองยะลา และมีงานประเพณี โต๊ะแซได้เข้าร่วม รวมถึงงานอื่นๆ ในเมืองด้วยกันกัน โดยใช้จักรยานเป็นพาหนะในการเดินทาง ซึ่งจะขี่ผ่านทาง “สะพานดำ” ที่ตำบลยุโป หรือ จะขึ้นแพข้ามแม่น้ำฝางสะเตงก็ได้

ในสมัยก่อนความสัมพันธ์ของผู้คนในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียงมีความสนิทและใกล้ชิดอย่างมาก เนื่องจากการสัญจรไปมาในสมัยนั้น ใช้การเดินทางเท้าเป็นหลัก ทำให้เกิดความสัมพันธ์กันง่าย แต่ปัจจุบันนั้นความสัมพันธ์ดังกล่าวกลับเกิดขึ้นยากและความสัมพันธ์ที่มีของคนรุ่นปู่ย่า ตายาย ก็ง่ายต่อการหายไป ทั้งที่ปัจจุบันมีความเจริญทั้งคมนาคม ยานพาหนะ เทคโนโลยีสื่อสาร แต่ลูกหลานปัจจุบันแทบจะจำหน้า หรือจำชื่อกันแทบไม่ได้แล้ว เพราะไม่ได้เจอกันนาน และจะเจอกันก็ต่อเมื่อมีงานกิจกรรม เช่น งานแต่งงาน หรือ งานพิธีศพ ถึงจะรู้ว่าคนนี้ลูกใคร มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกันอย่างไร

เมื่อถามถึงผลกระทบความรุนแรงจากปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่ปี 2547 เป็นต้นมา ชาวทุ่งสะเดาที่มาร่วมเสวนาได้รับผลกระทบอะไรบ้างหรือไม่ อย่างไร โดยเฉพาะเหตุการณ์ความรุนแรงครั้งล่าสุด วันที่ 5 พ.ย. 2562 ที่มีผู้เสียชีวิตถึง 15 ราย

อสม. ที่ร่วมเสวนาอยู่ด้วยรีบบอกว่า “คนที่เสียไม่ใช่คนในหมู่บ้านเป็นคนนอกทั้งหมดแล้วก็มีคนนำคนที่เข้าใจว่าน่าจะเป็นแนวร่วมก่อการร้ายหลบซ่อนในหมู่บ้านแห่งหนึ่งซึ่งอยู่ลึกเข้าไปในป่า แต่ก็ในพื้นที่ที่ อสม.ต้องไปทำงานด้วยเช่นกัน หมู่บ้านตรงนั้นเป็นหมู่บ้านที่ค่อนข้างปิดตัวโดดเดี่ยวไม่ค่อยมีการทำงานร่วมกันกับคนนอกหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง อสม.เองเวลาจะเข้าไปทำงานด้านสุขภาพต้องติดต่อ นัดล่วงหน้าและแจ้งให้กับหมู่บ้านรับทราบอย่างละเอียด แต่จำเป็นต้องทำเพื่อความปลอดภัยของตัวอสม. เอง แต่ก็ยังเป็นการเพิ่มงานให้ อสม. ทำงานลำบากมากขึ้น อย่างไรก็ตามทั้งหน้าที่และความรับผิดชอบ และเป็นจรรยาบรรณของ อสม. ด้วยก็ไม่สามารถจะปฏิเสธได้ ที่ผ่านมาก็เข้าไปทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย

เมื่อถามถึงประเด็นปัญหาด้านสุขภาพและการแพร่ระบาดของโควิด-19 พบว่าพื้นที่ลำพะยังยังไม่มีปัญหาเรื่องผู้ติดเชื้อ และไม่มีผู้ที่กลับมาจากมาเลเซีย แต่ชุมชนได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบล่าสุดที่มีการกราดยิงจนเสียชีวิต 15 ศพ ที่ส่งผลต่อสุขภาพจิตแก่ชุมชนที่อาศัยใกล้กับสถานที่เกิดเหตุซึ่งตั้งอยู่ในหมู่ 5

ประกอบกับจุดที่ป้อมยามตั้งอยู่นั้น เป็นสถานที่ที่มีเส้นทางลัดหลายเส้นทาง จึงง่ายต่อการหลบหนี ซึ่งตอนเกิดเหตุการณ์ คนในหมู่บ้านเกิดความหวาดกลัว บ้านของโตะะแฮอยู่ใกล้กับสถานที่เกิดเหตุราว 500 เมตร

อาจารย์พัทธ์ธีราถามโต้ะแซ่วในสมัยก่อนเหตุการณ์ทำนองนี้เคยเกิดขึ้นบ้างไหม เพราะเคยได้ยินมาว่าในพื้นที่ชายแดนใต้มีขบวนการเช่น RKK หรือ BRN ได้แซ่ตอบว่า

เคยได้ยิน และมีมานานแล้ว แต่ไม่รู้จ๊ากว่าเป็นใคร เค้าฝึกกันในพื้นที่ ป่าโน้น บนเขา เขามีกฎเกณฑ์ของเขา เช่นถ้าเราจะไปทำสวนหรือกรีดยางในที่ที่ใกล้กับสถานที่ที่กลุ่มคนเหล่านั้นอยู่ เขาจะวางกฎการแบ่งส่วนแบ่งจากค่ายาง และมีโทษหากใครทำผิดกฎ โทษดังกล่าวเริ่มจากเบาไปหาหนัก เช่น ไม่อนุญาตให้เข้ามาทำสวน 3 วัน ไปจนถึงการลอบยิง

วงสานเสวนากระซิบกระซาบกันทำนองว่าในสมัยก่อนไม่มีเหตุการณ์แบบที่กราดยิงแบบที่เกิดขึ้นซึ่งทำให้หวาดกลัวมากด้วยไม่เคยเกิดในชุมชน

อสม.คนหนึ่งเล่าให้ฟังว่า ในคืนที่เกิดเหตุ ตนเองได้ยินเสียงปืนรัวๆ ก็กลัวมาก สั่งให้ปิดไฟ และมีให้ใครลุกขึ้นไปดู นอนตัวสั่นเจิบอยู่ในบ้านด้วยความกลัว

เมื่อถามต่อไปว่าหลังจากเกิดเหตุการณ์ดังกล่าว ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และหน่วยงานราชการได้มาพูดคุยถึงผลกระทบดังกล่าวหรือไม่ อย่างไร และมีกระบวนการฟื้นฟูเยียวยาจิตใจบ้างหรือไม่ ผู้ร่วมเสวนาตอบว่า “ไม่มีการพูดคุยใดๆ” และไม่ได้รับการเยียวยาด้านจิตใจใดๆ

อสม. อีกคนหนึ่งเล่าถึงผลกระทบด้านจิตใจในช่วงแรกหลังจากเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวว่า

เมื่อได้ยินเสียงดังคล้ายเสียงปืน จะทำให้นอนไม่ได้ รู้สึกกลัว ผวา และตกใจเสมอ การใช้ชีวิตต้องถูกจำกัดหลายๆ ด้านเช่น ต้องเข้าบ้านก่อน 2 ทุ่ม ไม่กล้าออกไปกรีดยางตอน ตี 2 ตี 3 ซึ่งชาวบ้านต้องอยู่กับสถานการณ์เหล่านี้ราวๆ 1 เดือนจึงจะกลับมาใช้ชีวิตอย่างปกติเช่นเดิมได้

การทำงานร่วมกันในอนาคตอันใกล้

สำหรับพื้นที่ที่เพิ่งผ่านเหตุการณ์ร้ายแรง การสร้าง “ความไว้วางใจ” เป็นสิ่งแรก ๆ ที่คณะทำงานให้ความสำคัญ หลังจากที่เกิดความไว้วางใจต่อกันแล้ว จึงจะนำไปสู่ขั้นตอนการจัดกิจกรรมพูดคุยแลกเปลี่ยนระหว่างหมู่บ้าน ทั้งนี้ คณะทำงานจำเป็นต้องประเมินระดับความไว้วางใจ ระดับความพร้อม และ ความเชื่อมั่นต่อคณะทำงานเองและต่อกระบวนการที่จะนำไปให้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เข้าร่วม ทั้งในด้านการฟื้นฟูเยียวยาบาดแผลภายในจิตใจ การรื้อฟื้นความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพการเป็นนักแปลงเปลี่ยนก้าวข้ามความขัดแย้งไปสู่ความปรองดอง ซึ่งในการสร้างสันติภาพและความปรองดองในหลายแห่ง กว่าที่จะสร้างความเชื่อมั่นไว้วางใจได้ คณะทำงานจำเป็นต้องเข้าไปเยี่ยมเยียนและสร้างบทสนทนาบ่อย ๆ เสียก่อน

ทางหมู่บ้านนี้สามารถพูดคุยรวมถึงแลกเปลี่ยนในประเด็นที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านของตหรือในตำบลลำพะยาได้หรือไม่ และผู้เข้าร่วมจะกล้าคุยกันจนเช่นสมัยก่อนหรือเราควรจะมีการแยกกันจัดกิจกรรมพูดคุยอย่างนี้ไปก่อน

คณะทำงานปรึกษาในวงว่าในต่างประเทศ เช่น ประเทศ รัสเซีย ซึ่งมีเหตุการณ์รุนแรง ผู้คนในสังคมประสบกับสภาวะความเจ็บป่วยสูงมาก โดยเฉพาะโรคที่เกิดจากสภาพจิตใจ พวกเราก็เลยคิดว่าจะชวนทำงานกันดูแลสุขภาพกาย ใจ ไปพร้อมๆ กับดูแลความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในชุมชนไปด้วยกัน โดยเฉพาะในช่วงนี้มีวิกฤตด้านสุขภาพกายจาก covid-19 และมีประเด็นเรื่องวัคซีนวัคซีน สำหรับมุสลิมบางคนก็จะบอกไม่รับไม่ฉีดวัคซีนเพราะเข้าใจผิดว่าวัคซีนมันทำมาจากหมูบ้างมันทำมาจากสิ่งที่เป็นฮาลาล

อาจารย์พัทธธีรา จึงอาศัยจังหวะนี้อธิบายว่า จริงๆ แล้ววัคซีนเป็นการช่วยกันสร้างภูมิคุ้มกันหมู่ การสร้างภูมิคุ้มกันหมู่หมายความว่า ตอนนี้

สมมุติว่าในหมู่บ้านเราทั้งหมด 7 หมู่ หากมีใครสักคนหนึ่งที่เขาอยู่ในพื้นที่เสี่ยงกลับเข้ามาในพื้นที่ลุ่มพญา สิ่งที่จะอาจเกิดขึ้นคือ หากคนนั้นติดเชื้อมาจะส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนจำนวนมากได้ หากเราไม่ป้องกันตัวเองมากพอ และหากเราไม่ฉีดวัคซีน ร่างกายก็จะมีภูมิคุ้มกัน และการสร้างภูมิคุ้มกันหมู่ทั้งชุมชน จะช่วยลดความเสี่ยงที่เราจะติดเชื้อ และปัจจุบันทั่วโลกกำลังระดมฉีดวัคซีน

อาจารย์พัทธ์ธีรา ยกตัวอย่างว่าในพื้นที่ชายแดนใต้มีเด็กที่เป็นโรคสมองอักเสบมาก เพราะว่ามีมุสลิมจำนวนมากไม่กล้าฉีดวัคซีน เมื่อไม่เอาลูกไปฉีดวัคซีนให้ครบ ทำให้มีความเสี่ยงเป็นไขสมองอักเสบสูง และเมื่อเป็นไขเส้นประสาทซึ่งอ่อนแรงอยู่แล้วก็จะบกร่องเสียหาย สิ่งที่มาตามคือเด็กไม่ฉลาดเป็นดาวนซินโดรมกล้ามเนื้ออ่อนแรงพิการ

อย่างไรก็ดี มีข้อสังเกตว่า มีอีกเหตุผลหนึ่งที่ผู้คนในพื้นที่ไม่ไปฉีดวัคซีน ส่วนหนึ่งอาจมาจากความไม่มั่นใจต่อหน่วยงานรัฐ เพราะมีข่าวเรื่องที่หน่วยงานทางการแพทย์ของรัฐนำข้อมูลส่วนบุคคลไปให้แก่หน่วยงานความมั่นคง ทำให้เกิดความเสี่ยงต่อชีวิตของกลุ่มคนที่ถูกเจ้าหน้าที่เพ่งเล็ง จึงไม่กล้าที่จะไปรับบริการทางการแพทย์

วงสานเสวนาย่อย บ้านทุ่งสเดา

เยี่ยมผู้ป่วยติดเตียง ลำพะยา

2.2.2 ผลการทำงานในพื้นที่ลำพะยา

วัดสิริบุญญาราม (วัดลำพะยา) บ้านท่าเนียบ หมู่ที่ 4 ตำบลลำพะยา อำเภอมือเืองยะลา จังหวัดยะลา เป็นวัดที่ตั้งอยู่กลางชุมชนพุทธ-มุสลิมและมีโรงเรียนวัดลำพะยาที่เคยเป็นพื้นที่ทางสังคมที่ลูกหลานของพุทธ-มุสลิมในบริเวณนี้ใช้เรียนรู้ร่วมกัน ปัจจุบันอาจจะดูเงียบเหงาไป เพราะบุตรหลานของชุมชนพุทธมีน้อย และมักจะออกไปเรียนนอกพื้นที่ คณะทำงานนัดหมาย “ป้าแอ๊ะ” อสม. รุ่นแรกของชุมชนมานั่งตั้งวงสานเสวนาวงเล็กใกล้ๆ กับกุฏิของพระภิกษุสงฆ์ที่อาพาธเป็นอัมพฤกษ์ ร่างกายใช้ได้ซิกเดียว คณะของเราไปกราบถวายนม ผ่าอ้อมสำเร็จรูป และปัจจัยเล็ก ๆ น้อย ๆ

พระภิกษุสงฆ์อีกรูปที่มาร่วมสนทนากับพวกเรา เป็นครูพระที่สอนศีลธรรมในโรงเรียน

อาจารย์พัทธ์ธีราแนะนำตัวและวัตถุประสงค์การทำงานในพื้นที่ รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ซึ่งมุ่งเน้นไปที่ประเด็นสุขภาพเพื่อทำงานสันติภาพและความปรองดอง และเล่าถึงงานที่ผ่านมาในโครงการ “ศาสนาสัญจรสู่สุขภาวะ” ที่จัดทำขึ้น และมีการตรวจสุขภาพถวายพระภิกษุสงฆ์ ผู้นำศาสนาอิสลาม และผู้เข้าร่วมที่เป็นฆราวาสทั่วไป รวมถึงการถวายความรู้แก่ผู้เข้าร่วมในเรื่องต่างๆ เช่น เรื่องภัตตาหารถวายพระ ที่ควรให้เหมาะสมต่อสุขภาพของพระ เพราะว่าข้อมูลที่ตรวจพบ พระหลายรูปมีโรคเบาหวาน ความดัน ไขมัน ทั้งนี้ พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีพระจำพรรษาอยู่จำนวนน้อยแล้ว ดังนั้น โครงการของเราจึงเชิญชวนญาติโยมมาดูแลพระภิกษุสงฆ์ และพยายามจัดกิจกรรมในวัดเป็นหลัก ด้วยเหตุผลว่าเพื่อให้ญาติโยมได้รู้จักพระ เพราะบางที่มีญาติโยมไม่รู้จักพระ ไม่ทราบว่าท่านมีสุขภาพเป็นอย่างไร เป็นต้น

พระภิกษุที่มาร่วมสนทนาจึงเอ่ยปริศนาธรรมที่ว่า

บ้านใกล้ท่า ไม่มีน้ำกิน ช่างปั้นหม้อดินไม่มีหม้อใช้ เลี้ยงไก่ไม่มีเสียงขัน
อยากไปสวรรค์ต้องไปแก้ผ้าที่วัด มีความหมายดังนี้

บ้านใกล้ท่าไม่มีน้ำกิน คือ หมายความว่าบ้านอยู่ใกล้วัด แต่บางคนกลับ
ไม่เคยเข้าวัด

ช่างปั้นหม้อดิน ไม่มีหม้อใช้ คือ ประกาศตนว่าเรานับถือศาสนาพุทธ แต่
ว่าจิตใจไม่เคยยึดมั่นถือมั่น ไม่เคยยึดมั่นศรัทธา

เลี้ยงไก่ไม่มีเสียงขัน คือ โยมบำรุงอุปถัมภ์พระด้วยปัจจัย 4 แต่พระไม่เคย
อบรมสั่งสอนแนะนำชี้แนะทำให้โยมได้รู้ซึ่งเรื่องธรรมะ แนวทางในการดำเนิน
ชีวิตที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ พระเราส่วนหนึ่งมีความสามารถแต่ไม่กล้า
แสดงออกก็มี บางรูปจบสูงแต่ไม่มีความสามารถในการสอนธรรม ในเมื่อเป็น
อย่างนี้แล้ว ศาสนาพระพุทธเราจะอยู่อย่างไรในอนาคต เพราะว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้
ฝากศาสนาไว้กับคณะใดบุคคลใด แต่พระองค์ฝากศาสนาไว้กับพรต 4 ถึงแม้ว่า
พระองค์ได้นิพพานไปแล้วแต่ยังมีพระวินัยเป็นตัวแทนของพระองค์ ดังนั้นเรา
ต้องร่วมด้วยช่วยกัน

วงสานเสวนาในวันดังกล่าวมีญาติของผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ยิง
มารวมสนทนาด้วย พวกเราจะมัตระวังอย่างยิ่งที่จะไม่ตั้งคำถามที่เป็นการไป
ผลิตซ้ำบาดแผล กระทั่งแน่ใจว่า วงปลอดภัยเพียงพอที่จะพูดถึงเหตุการณ์
คำถามแรกมุ่งไปที่พระภิกษุว่าเมื่อมีปัญหาความไม่สงบเข้ามาในพื้นที่อย่าง
กรณี 15 ศพ ที่ผ่านมา พระและชาวพุทธได้รับผลกระทบมากน้อยเพียงใด

พระอาจารย์ตอบและให้สติไปพร้อมกันว่า

ไม่ถึงกับกระทบมากนัก ทุกวันนี้ต่างคนต่างใช้ชีวิตตามปกติ และตระหนัก
อยู่ในความไม่ประมาท ซึ่งจากเหตุการณ์ 15 ศพ ดังกล่าวนั้น เราก็กลับมาดูว่ามี
จุดบกพร่องตรงไหนบ้างที่ควรแก้ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์ลักษณะ
ดังกล่าวอีก ซึ่งปัจจุบันผู้นำในพื้นที่ก็ได้ปรับปรุงส่วนที่เป็นข้อบกพร่องให้ดีขึ้น
โดยการเพิ่มกำลังรักษาความปลอดภัยมากขึ้นจากการมีส่วนร่วมของประชาชนใน
พื้นที่ ทั้ง ชรบ. อรบ. อส. เป็นต้น

ในส่วนของการความสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมชุมชนมีการจัดกิจกรรมสัมพันธ์ร่วมกันบ้าง แต่ส่วนมากผู้นำท้องถิ่นเป็นผู้จัด สำหรับพระจะมีตอนไปพูดคุยเสวนา

ถึงตอนนั้นผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นขึ้นมาว่า “แต่สำหรับงานของคนในพื้นที่เช่น งานแต่ง ถ้ามุสลิมเชิญคนพุทธ คนพุทธในพื้นที่ก็ไปร่วมงานตามปกติ”

ส่วนพระอาจารย์ท่านเสริมว่า

สมัยยังเป็นเด็กอาศัยอยู่ที่วัดถ้ำซึ่งเป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นกับทางมุสลิม เพราะกิจกรรมต่างๆ ที่มุสลิมจัดโยมพ่อจะไปร่วมทุกครั้ง เช่น เข้าสุนัต(ตัดขลิบอวัยวะเพศชาย) งานขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันวัดถ้ำมี 4 หมู่บ้าน 2 หมู่บ้านเป็นมุสลิม และอีก 2 หมู่บ้านเป็นไทยพุทธ ซึ่งทุกวันนี้ที่นั่นยังคงไปมาหาสู่กัน ส่วนตำบลลำพะยาสมัยก่อนนั้น คนในตำบลจะเรียนที่โรงเรียนบ้านวัดลำพะยา ทั้งคนมุสลิมและคนพุทธ สมัยก่อนมุสลิมจะมาร่วมงานกับพุทธเช่น งานทอดกฐิน ทอดผ้าป่า โดยจะจัดให้มีครัวมุสลิม งานประจำปีของที่วัดลำพะยา คือ งานประเพณีทำบุญเดือนสิบ งานรับเปรต ส่งเปรต งานสงกรานต์ เข้าพรรษาออกพรรษา ซึ่งปัจจุบันก็มีคนมุสลิมเข้ามาร่วมด้วยช่วยกัน เป็นต้น

ย้อนกลับไปเมื่อปีที่ความรุนแรงเริ่มปะทุขึ้นครั้งใหม่เป็นปีแรก 2547 หลายคนอาจจะลืมแล้ว แต่สำหรับชาวลำพะยาที่เฝ้าจับตาสถานการณ์ในพื้นที่มาเจียบ ๆ เธอเล่าให้ฟังว่า

มีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นครั้งแรกคือ ปี 2547 เป็นเหตุการณ์ตัดคอ ที่หน้าบับบริเวณหลังโรงเรียนลำพะยาประชานุเคราะห์ หรือ คณะราษฎรสามครั้งถัดมา มีการยิง อส.ทพ. ที่เป็นมุสลิม

ครั้งที่สาม มีการยิงเจ้าหน้าที่ที่ป้อมรักษาความปลอดภัยประจำหมู่บ้าน และครั้งสุดท้ายคือ กรณี 15 ศพ ซึ่งก่อนเกิดเหตุดังกล่าวนี้ มีบุคคลภายนอกเข้ามาสอบถามทางไป หมู่บ้านปอเยาะ (รัตน (นามสมมติ), 25 กุมภาพันธ์ 2564)

รัตน บอกต่อไปว่า

เราไม่ได้มองว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นเพราะใคร ทั้งนี้เนื่องจากผู้ที่ทำนั้น ไม่ใช่คนในชุมชน จึงไม่มีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างพุทธ – มุสลิม ซึ่งหลังจากเกิดเหตุการณ์ 15 ศพดังกล่าวนี้ ทางตำบลได้จัดตั้งกลุ่ม อรบ. (อาสาสมัครรักษาหมู่บ้าน)ของลำพะยา เพื่อให้บ้านรู้จักการป้องกันตัว การใช้อาวุธ รวมถึงการใช้ชีวิตอย่างไรเพื่อความปลอดภัยในชีวิต รวมถึงให้ชาวบ้านจัดเวรยามดูแลหมู่บ้านกันเอง ซึ่งที่ลำพะยาจะมีด่านและป้อมรวมกัน 3 จุด ซึ่งแต่ละจุดจะมีเจ้าหน้าที่ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันประจำจุดทั้ง 3 ซึ่งจะดูแลรักษาความปลอดภัยทั้งกลางวันและกลางคืน โดยกลางคืนนั้นจะเป็นชาวบ้านดูแลรักษาความปลอดภัยส่วนใหญ่

การแก้ปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้นเกิดขึ้นมาตั้งแต่ 2547 ปัจจุบัน 2564 รวม 17 ปีแล้ว ซึ่งเป็นเรื่องต้องตั้งคำถามถึงการแก้ปัญหา ดังกล่าวว่า เหตุใดใช้เวลานานในการแก้ปัญหา และชาวบ้านไม่รู้สึกรว่าจะเกิดความสงบลงจากการแก้ปัญหาของรัฐ สิ่งที่ชาวบ้านทำได้คือการปรับตัวให้สามารถใช้ชีวิตในทุกวันได้เท่านั้น

ขณะที่กำลังสนทนากันอยู่นั้น รัตนก็เอ่ยขึ้นมาว่า เธอคือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ลอบยิงจนมีผู้เสียชีวิต 15 ศพ ซึ่ง 2 คนในนั้น คือ พ่อแม่ของเธอเอง

อันที่จริง ก่อนที่คณะทำงานจะเข้าไป เราทราบว่ามีผู้เข้าร่วมสนทนากับเราในวันนี้จะมีญาติของผู้เสียชีวิตและอาจจะยังไม่พร้อมจะตอบคำถามเกี่ยวกับเหตุการณ์ ซึ่งเราจะไม่คาดหวังจนกว่าเขาหรือเธอพร้อมที่จะเล่าให้

พวกเราฟังเอง แผนของเราคือ เข้ามาจัดวงสานเสวนาเป็นวงปิดก่อน หากกลุ่มเป้าหมายของเราพร้อมที่จะเปิดใจคุยเมื่อไร เราจึงจะจัดวงสานเสวนาที่มีมุสลิมและคนอื่น ๆ ในลักษณะข้ามศาสนาเพื่อการฟื้นฟูเยียวยา แต่เมื่อเธอกล่าวขึ้นมา เราจึงถามถึงการใช้ชีวิตของเธอและสภาพจิตใจและเธอก็ระบายออกมาว่า

ย้อนกลับไปช่วงแรกหลังจากเหตุการณ์ 15 ศพ มีนักข่าวมาทำข่าวเกี่ยวกับเหตุการณ์ดังกล่าว ซึ่งมาจากหลายสำนักข่าว โดยนักข่าวเหล่านี้มักจะถามในประเด็นเดิมๆ เช่น ความเสียใจ เหตุการณ์มีลักษณะอย่างไร เหล่านี้เป็นต้น ทำให้รู้สึกจมปักอยู่ในความเสียใจ ความโศกศรัศน์บ่อยครั้ง ทั้งนี้เนื่องจากตนต้องตอบคำถามเดิมๆ แก่นักข่าวเหล่านั้นซึ่งคำตอบเหล่านั้นส่วนเกิดจากความรู้สึกเศร้าของตนทั้งสิ้น

รัตน์เล่าถึงประสบการณ์ที่ไม่สู้ดีอีกเรื่องหนึ่งว่า

เคยเข้าไปร่วมกิจกรรมหนึ่งที่จังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นการเสวนาที่เชิญผู้เข้าร่วมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น ญาติของผู้ก่อเหตุ ญาติของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรง รวมถึงเจ้าหน้าที่จากภาครัฐและภาคประชาสังคม ซึ่งในสถานการณ์นั้น รัตน์ยังมีความรู้สึกโกรธต่อผู้ก่อเหตุ ซึ่งเราไม่ได้รับทราบรายละเอียดจากผู้จัดว่าจะเชิญญาติของผู้ก่อเหตุมาร่วมด้วย ด้วยอารมณ์ที่อยู่ช่วงโศกเศร้าและโกรธมาก เราจึงกล่าวคำถามแก่ญาติผู้ก่อเหตุว่า อยู่อย่างไรถึงไม่รู้ว่าลูกหรือญาติของตนไปโจร ซึ่งเขาอาจจะไม่รู้ แต่เราก็ถามอีกว่า คุณคิดว่าลูกของคุณติดยาหรือไม่ เพื่อจะตรวจดูความเอาใจใส่ระหว่างกัน

บางครั้งครอบครัวคุณไม่รู้ ว่า 2 ทูมลูกคุณไม่อยู่บ้านแล้วลูกคุณอยู่ที่ไหน ทำอาชีพอะไรซึ่งคุณก็ไม่รู้ เหล่านี้ถ้าคุณยังไม่รู้ว่าลูกของคุณกำลังทำอะไรในเวลานี้ ทำอาชีพอะไร เรื่องใหญ่อย่างเช่นลูกคุณเป็นโจรได้ที่ไปก่อเหตุก็คงจะไม่สามารถแก้ไขได้ เพราะแค่เรื่องครอบครัวคุณยังไม่แก้ไขได้เลย

รัตน์กล่าวอีกต่อไปว่า

สำหรับผู้จัดงานเสวนาครั้งนั้นนะ ไม่ควรจัดงานลักษณะนี้เลย เพราะโดยส่วนตัวที่เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ 15 ศพโดยตรงที่ผ่านมาประมาณ 2 เดือน ซึ่งไม่เหมาะสมที่ทางผู้จัดจะจัดงาน เพราะสถานะของผู้สูญเสียนั้นต่างคน สำหรับเราได้รับผลกระทบ แต่สำหรับเขา และญาติของผู้ก่อเหตุซึ่งถูกพิพากษา ประหาร หรือ จำคุกตลอดชีวิต รวมถึง โดนวิสามัญเป็นญาติของผู้ก่อเหตุ คืออารมณ์มันไม่ได้

อีกประเด็นนะ เรื่องญาติผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ 15 ศพ ที่ลำพะยา เป็นชาวลำพะยา 9 ศพ ใน 5 ศพที่เสียชีวิต เราได้พูดคุยก่อนที่จะเขาไปที่ป้อมปราบ. แต่หลังจากนั้นก็จากไป ซึ่งเราก็ไม่คาดคิดมาก่อน มันทำให้ไม่ได้

อีกทั้งเรื่องของญาติที่เสียชีวิต โดยเฉพาะที่เป็นคู่ชีวิต เหลือคนที่รอดชีวิต ที่ต้องใช้ชีวิตอย่างทรมาณ อย่างกรณี 9 ศพ ก็มีคู่ชีวิตของชาวบ้านที่เสียไป ซึ่งครอบครัวของเขามีอยู่กันแค่ 2 คน เมื่ออีกคนจากไป ตอนนี้เหลือเขาอยู่คนเดียว เขาจะสามารถผ่านความทรมาณที่ต้องสูญเสียคนที่รักไปได้หรือไม่ ซึ่งก็ไม่มีใครรู้ คนจัดงานต้องคิดให้มากกว่านี้จริง ๆ นะพี่

จนถึงวันที่เรานั่งสนทนากัน รัตน์บอกว่า “ไม่มีกระบวนการเยียวยาจิตใจใด ๆ มีแต่การเยียวยาด้วยตัวเงิน แต่ก็ไม่สามารถเยียวยาได้ เพราะคนได้จากไปแล้ว”

เมื่อผ่านช่วงเวลานั้นมาได้ “รัตน์” แสดงให้เราเห็นว่าเธอเป็นผู้หญิงที่เข้มแข็งและมีจินตนาการในการนำพาตัวเองออกจากวงจรของความเจ็บปวดสูญเสียได้อย่างดีมาก เธอเล่าว่า

ตอนที่พ่อแม่ยังอยู่那儿 ก็สามารถใช้ชีวิตด้วยตนเองได้ มีอาชีพ รวมถึงเลี้ยงลูกของตนเอง และแบ่งเบาภาระเขาทั้งสองได้ ทำให้ตนเองมีความเข้มแข็งและเปลี่ยนวิธีคิดเกี่ยวกับการจากไปพร้อมกันของทั้งสองท่าน(พ่อแม่) คือ หากในทั้งสองคนนั้น มีใครคนใดคนหนึ่งต้องตายจากไป โดยเหลือไว้อีกคน คนที่เหลืออยู่那儿เขาจะใช้ชีวิตต่อไปอย่างไร จะทรมาณมากน้อยเพียงใด เนื่องจากคู่ชีวิตของเขา ต้องจากไป

แต่สำหรับเราที่เป็นลูก เราสามารถอยู่ได้ แต่สำหรับเขาทั้ง(พ่อแม่) หากมีใครคนใดคนหนึ่งจากไป คนที่อยู่จะต้องทรมานมากกว่าเราร้อยเท่าพันเท่า ดังนั้นสำหรับเรา การเปลี่ยนความคิดแล้วมองอีกแง่มุมหนึ่ง เราจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ต่อไปได้ ซึ่งหากว่าเราจมปักอยู่กับความเศร้าโศกนั้น ชีวิตเราจะดำเนินต่อไปไม่ได้ เพราะเรามีลูก(เป็นแม่เลี้ยงเดี่ยว)ที่ต้องเลี้ยง

แต่ช่วงแรกของการสูญเสีย นั้นแน่นอนว่าต้องมีความเสียใจความโศกเศร้า ซึ่งช่วงนั้นเราไม่สามารถอยู่บ้านคนเดียวได้เลยเพราะ คิดถึงเรื่องพ่อแม่อยู่ตลอดเวลา แต่เมื่อเวลาผ่านไป เราปรับความคิดได้ เราจึงสามารถใช้ชีวิตต่อไปได้

แล้วก็คิดว่าสำหรับเรา เราได้ตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ทั้งสองอย่างเต็มที่ ในขณะที่เขาทั้งสองยังมีชีวิตอยู่ ดูแลเขาอย่างเต็มที่ ก็เลยไม่ได้ทำให้เสียใจหรือเศร้ามากนัก

สิ้นเสียงจากรัตน์ “แพน” ซึ่งนั่งอยู่ข้าง ๆ กัน เธอเป็นหนึ่งในผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์เดียวกัน เธอกล่าวว่า “เคยมีคำถามกับตัวเองว่า ถ้าเกิดเหตุลักษณะนี้กับครอบครัวของเขา(คนที่ยิง) เขาจะรู้สึกอย่างไร เพราะทุกคนมีชีวิตเดียวเท่านั้น”

วงสนทนาเงียบไปสักครู่ ก่อนที่รัตน์ จะกล่าวว่า

เราไม่รู้ว่าคนที่ก่อเหตุเป็นใคร เพราะดูจากการที่ถูกจับกุมนั้น ปรากฏว่าไม่มีคนที่อยู่ในลำพะยา หรือ เป็นคนที่เรา หรือ พ่อแม่ หรือคนในหมู่บ้านเรารู้จัก ดังนั้น ความรู้สึกเกลียด โกรธ ที่เหตุใดทำกับพ่อแม่เราอย่างนี้ จึงไม่มี จะมีเพียงความเสียใจ และคำถามที่ทั้งไว้ในใจ คือ เขาทำเพื่ออะไร ถ้าเกิดเหตุลักษณะนี้กับญาติหรือพ่อแม่เขา เขาจะรู้สึกอย่างไร ดังนั้น เราจะมาตัดสินคนอิสลามเป็นคนกลุ่มเดียวกันที่มาก่อเหตุนั้นไม่ได้ เพราะคนทุกศาสนาย่อมมีทั้งคนดีและไม่ดี

วงสนทนาแลกเปลี่ยนกันว่าลำพะยาเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยธรรมชาติ ซึ่งไม่ควรจะมีเรื่องความรุนแรงจากเหตุการณ์ความไม่สงบ หาก

ไม่มีปัญหาเรื่องความรุนแรงดังกล่าว พื้นที่ลำพะยาควรจะเป็นแหล่ง
ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติที่สำคัญอีกแหล่งของจังหวัดชายแดนใต้

วงสานเสวนาในวัดสิริปทุมาราม (ลำพะยา)

ส่วนที่สาม

บทสรุปจากการทำงาน

3.1 จิตวิญญาณบ้านต้นมะไฟ “ยุโป”

ข้อค้นพบสำคัญที่เป็นจุดเชื่อมโยงมิตรภาพระหว่างเพื่อนรักต่างศาสนาในพื้นที่บ้านต้นมะไฟ หรือ ยุโป คือเรื่องเล่าอันเป็นประวัติศาสตร์สำคัญของชุมชนพหุวัฒนธรรมถึงการที่ชาวมุสลิมที่อยู่มาก่อนได้ “ยกที่ดิน” ให้ชุมชนพุทธได้สร้าง “วัด” เพื่อใช้เป็นศูนย์รวมใจของชาวพุทธซึ่งสาวเวลากลับไปได้ไกลถึงก่อนปีพ.ศ. 2382 (พระครูนนทนาภิวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดยุโป, 12 กันยายน 2563) ขณะที่ “วัด” ก็มี “ยา” และ “ภูมิปัญญาการรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ” มอบให้ชาวมุสลิมเป็นการตอบแทน ในยามที่มุสลิมเจ็บป่วย “ยาและวัดยุโป” คือสิ่งที่ชาวมุสลิมนึกถึงและไว้วางใจให้พระรักษาจนหายจากความเจ็บป่วย เมื่อมีความเดือดร้อนทางเศรษฐกิจจากพิษภัยโรคระบาดชาวพุทธก็ให้การเกื้อกูล ดังนั้น ไม่ว่าจะผ่านเหตุการณ์ท้าทายความสัมพันธ์มากเพียงใดก็ตาม ทั้งพุทธและมุสลิมยุโปจึงต่างเป็นที่พึ่งพิงของกันและกัน ประกอบกับการมีผู้นำทางสังคมเช่นข้าราชการครูที่ชุมชนพุทธ-มุสลิมให้การยอมรับนับถือ เป็นอีกหนึ่งหมุดหมายความสัมพันธ์ที่ถักทอใยโยงมายาวนาน เช่นนี้ ควรได้ถูกเล่าขานและขนานนามว่าเป็น “จิตวิญญาณของชาวยุโป”

บทเรียนสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ความสำเร็จของชุมชนนั้นไม่เพียงบุคลากรทางด้านสุขภาพจะได้ทำหน้าที่เป็นทูตสุขภาพเพื่อสันติภาพแล้ว ยังมีนักปกครองท้องถิ่นที่แบ่งปันอำนาจและให้การหนุนเสริมชุมชน

3.2 เส้นเยื่อสายใย “ล้าพะยา” กับความทรงจำบาดแผล

บทเรียนสำคัญจากชุมชนที่เพิ่งผ่านประสบการณ์ความรุนแรงระทึกขวัญมาไม่นาน แต่พวกเขายพยายามจะก้าวให้ข้ามความฝันร้ายด้วยกันพยายามที่จะยืนยันความสัมพันธ์ครั้งเก่าก่อนที่เคยอยู่ร่วมกัน เคยเรียนโรงเรียนเดียวกัน แม้ว่าจะยังมีช่องว่างเพิ่มมากขึ้นหลังเหตุการณ์ความรุนแรง ทั้งนี้เพราะยังไม่รู้จะจัดการกับความทรงจำบาดแผลอย่างไร แม้ปากจะบอกว่าพร้อมจะกลับมาสัมพันธ์กันดังเดิม และในความเป็นจริงพวกเขายามที่จะกลับมาใช้ชีวิตและมีปฏิสัมพันธ์กันให้เหมือนเดิม แต่ลึก ๆ ในใจต่างรู้ว่า “ไม่เหมือนเดิม” หลายคนยังมีคำถาม หลายคนยังไม่อาจหลับได้อย่างสนิทใจ เสียงปิ่นยังก้องติดในความทรงจำ “กระบวนการฟื้นฟูเยียวยาเชิงลึก” และ “วิธีการอยู่กับความทรงจำบาดแผล” เป็นสองกระบวนการขั้นตอนที่สำคัญก่อนจะก้าวไปสู่ขั้นตอนของการให้อภัยและการปรองดอง

3.3 เฝ้ารอการเติบโต

การทำงานในไตรมาสที่ 3 ข้อค้นพบที่มีความหวังสำหรับการปั้นนักสร้างสันติภาพและความปรองดองรุ่นใหม่ที่จะสานงานต่อในชุมชนยะลาทั้ง 3 แห่ง อยู่คือการค้นพบว่ามิกกลุ่มเยาวชนพุทธ-มุสลิม ที่ผูกพันใช้ชีวิตร่วมกันอย่างแน่นแฟ้น ซึ่งเป็นโอกาสที่จะปิดช่องว่างจากการแยกที่เรียน แยกที่กิน แยกที่อยู่ภายหลังจากความรุนแรงปะทุในปี 2547 และเป็นความกังวลว่าสังคมชายแดนใต้จะเกิดการแบ่งแยกทางสังคมวัฒนธรรมออกจากกันบนฐานของความต่างทางศาสนาและชาติพันธุ์ ทว่าการมิกกลุ่มเยาวชนที่ทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด ใช้ชีวิตเรียนรู้อัตวิวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน คนเหล่านี้จะเป็นเชื้อแป้ง (Critical Yeast) รุ่นใหม่ที่จะขยายพื้นที่ให้สันติภาพและความปรองดองได้ทวีคูณ

บรรณานุกรม

จอห์น พอล เลเดอร์ค. (2555). *พลัทธิธรรมแห่งจินตนาการ: ศิลปะและ
วิญญานแห่งการสร้างสันติภาพ*. นครปฐม: สถาบันสิทธิมนุษยชน
และสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์. (27 พฤศจิกายน 2563). คนร้ายป่วยยะลา
พ่นสีป้ายบอกทางและแขวนป้ายผ้า ข้อความ" Pattani Merdeka"
เจ้าหน้าที่เชื่อฝีมือแฉวร่วมในพื้นที่บ่อเจ็ดลูก.

<https://thainews.prd.go.th/th/news/detail/TCATG201127110036877>

สุภาภรณ์ พันสนาชี และคณะ. สรุปลสถิติเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่
จังหวัดชายแดนภาคใต้ประจำปี 2557: ปีที่มีจำนวนเหตุการณ์น้อย
ที่สุดในรอบ 11 ปี ข้อมูล ณ วันที่ 25 ธันวาคม 2557. สืบค้นจาก
<https://deepsouthwatch.org/node/6596>

อับดุลสุโก ดินอะ. (2549). การให้อภัยคือหนทางดับไฟใต้ของอารยชน.
สืบค้นจาก <http://www.prachathai.com/05> web/th/home/
page2.php?mod=mod_ptcms&ContentID=5907&SystemModu
leKey=HighlightNews&SystemLanguage=Thai

MacQueen, Graeme and Sata-Barbara, Joanna. (2000). Conflict
and Health: Peace Building through health initiatives. *BMJ*,
321: 293-296.

ภาคผนวก

ขอขอบคุณ

1. สถานทูตสหพันธรัฐสวิส สนับสนุนงานกลุ่มักทอสันติภาพ (กทส.)
2. พระครูโสภณธรรมมุนี เจ้าอาวาสวัดนิโรธสังฆาราม
3. พระครูนันทนาภิวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดยุพาราม (ยุโป)
4. นายอำนาจ ชัยดา ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสุภาพประจำตำบล
5. คุณนาฏนางค์ คล้ายนิมิตร อาสาสมัครสาธารณสุขยุโป
6. คุณวันทนา ขาเรียง อาสาสมัครสาธารณสุขยุโป
7. คุณนวรรตน์ เพ็ชรเรือนทอง ปลัดเทศบาลตำบลยุโป
8. คณะอาสาสมัครสาธารณสุขลำพะยา (ป่าแะและเพื่อน)
9. ญาติผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์กราดยิง 15 ศพ ลำพะยา